

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

Profesionālā maģistra studiju programma Tiesību zinātne

**TIESĪBU NORMU HIERARHIJAS KONTROLE
ADMINISTRATĪVAJĀ PROCESĀ TIESĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: *Andris Pumpiņš*

Studenta apliecības Nr.: ap15078

Darba vadītājs: docents Dr.iur. *Jānis Pleps*

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Administratīvajām tiesām ir piešķirtas Latvijas tiesību sistēmai unikālas tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības. Tomēr tiesību zinātnē šīm administratīvo tiesu tiesībām nav veltīta sevišķa uzmanība. Pētījuma mērķis ir mērķis ir izveidot vispusīgu un praktiski pielietojamu administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību un to pielietojuma metodoloģijas raksturojumu. Šā mērķa sasniegšanai tika padziļināti analizēti administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības noteicošais tiesiskais regulējums, kā arī administratīvo tiesu prakse šo tiesību īstenošanā un tiesību zinātnes atziņas. Pētījuma rezultātā ir noskaidrots tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērums, raksturoti to īstenošanas priekšnoteikumi un apzināta to īstenošanas metodoloģija.

Atslēgvārdi: Tiesību normu hierarhija; Tiesību normu hierarhijas kontrole; Administratīvais process tiesā; Latvijas Republikas Satversmes tiesa.

ANNOTATION

Administrative courts possess the right to exercise a unique form of judicial review in the legal system of Latvia. This right, however, has not been comprehensively researched by legal scholars. The aim of this paper is to create a comprehensive overview of administrative courts' right to exercise judicial review that can be applied in practice. To achieve the aforementioned aim an extensive analysis of the relevant legal norms was performed, as well as an in-depth analysis of decisions of administrative courts and works of legal scholars. The result of this research is a definition of the boundaries of administrative court's right to exercise judicial review, of specific prerequisites to be observed before exercising it, as well as the methodology of judicial review by administrative courts.

Keywords: Hierarchy of legal norms; Judicial review; Administrative court proceedings; Constitutional Court of the Republic of Latvia.

SATURS

Ievads.....	5
1. Administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērumš.....	7
1.1 Tiesību normu hierarhijas kontroles formas.....	7
1.2 Administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību robežas.....	12
2. Tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumi.....	24
3. Patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole.....	39
3.1 Patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošana.....	39
3.2 Patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles sekas.....	47
3.3 Likumdevēja informēšanas pienākums.....	52
4. Iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.....	54
4.1 Pieteikuma iesniegšana Satversmes tiesā.....	54
4.2 Tiesības viena pieteikuma ietvaros apstrīdēt vairākas tiesību normas.....	59
Kopsavilkums.....	62
Izmantoto avotu un literatūras saraksts.....	64

IEVADS

Tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības ir viens no būtiskākajiem instrumentiem valsts varas dalīšanas principa ietvaros, kas nodrošina likumdevēja darbības, tas ir, pieņemto normatīvo aktu tiesiskuma kontroli. Viena no institūcijām, kurai Latvijas tiesību sistēmā šādas tiesības ir piešķirtas, ir administratīvās tiesas, kuras atšķirībā no vispārējās jurisdikcijas tiesām ir tiesīgas īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli divējādi – ne vien vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā, bet arī patstāvīgi izlemt, vai konkrētā tiesību norma būtu piemērojama izskatāmajā lietā.

Neskatoties uz to, ka tādējādi administratīvajām tiesām faktiski piešķirtas tiesības iebilst pret likumdevēja pieņemto ārējo normatīvo aktu, šīs administratīvo tiesu tiesības nav pelnījušas sevišķu uzmanību no tiesību zinātnieku puses, un tās ir sevišķi analizētas vien atsevišķās publikācijās, kas tika publicētas pirms ievērojama laika. Ņemot vērā, ka kopš administratīvo tiesu darbības sākuma un minēto publikāciju nākšanas klajā ir pagājis ievērojams laika posms – ir attīstījusies gan tiesu prakse šo tiesību īstenošanā, gan tiesību zinātnieku un praktiķu izpratne par atsevišķiem tiesību institūtiem, ir nepieciešams veikt padziļinātu šo administratīvo tiesu tiesību izpēti, lai būtu iespējams šīs visnotaļ būtiskās tiesības pareizi pielietot atbilstoši to mērķim un tvērumam.

Maģistra darba ietvaros ir pētīti vairāki administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību aspekti – ° robežas, kad tiesību normu hierarhijas kontrole būtu īstenojama konkrētā formā un priekšnoteikumi, kas administratīvajai tiesai ir jāievēro, apsverot iespējamību īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli, kā arī identificēt abu tiesību normu hierarhijas kontroles formu īstenošanas metodoloģija un tiesiskās sekas. Maģistra darba mērķis ir izveidot vispusīgu administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību un to pielietojuma metodoloģijas raksturojumu, kas varētu tikt pielietots administratīvo tiesu praksē.

Šā mērķa sasniegšanai tika veikti šādi uzdevumi: tika veikta tiesību zinātnes atziņu un administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tiesiskā regulējuma analīze, kā arī tika apkopota administratīvo tiesu prakse tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanā un veikta tās analīze.

Maģistra darba izstrādē izmantota analītiskā metode, izpētot tiesu praksi un tiesību zinātnieku atziņas, tiesību normu iztulkošanas metodes, kas tika pielietotas, lai noskaidrotu administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību un sintēzes metode, apkopojot tiesu prakses un tiesību zinātnes atziņas, lai nonāktu pie konkrētiem secinājumiem par administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērumu, īstenošanu un

tiesiskajām sekām. Tāpat, veicot tiesu prakses un tiesību zinātnes analīzi, tika pielietota arī salīdzinošā metode, salīdzinot šīs atziņas savā starpā.

Pētījuma izstrādē izmantoti galvenokārt Latvijas normatīvie akti, kā arī, ņemot vērā administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību ierobežoto izpēti tiesību zinātnē un svešvalodu avotu ierobežoto pieejamību, izmantoti galvenokārt Latvijas tiesību zinātnieku pētījumi. Plaši izmantota Latvijas administratīvo tiesu prakse attiecībā uz tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību īstenošanu, tai skaitā spriedumi un lēmumi, kuros administratīvās tiesas īstenojušas tiesību normu hierarhijas kontroli patstāvīgi, un lēmumi par vēršanos ar pieteikumu Satversmes tiesā, kā arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas (turpmāk – Satversmes tiesa) prakse, tai skaitā Satversmes tiesas lēmumi par lietas ierosināšanu vai atteikšanos ierosināt lietu un lēmumi par tiesvedības izbeigšanu. Pētot administratīvo tiesu tiesības vērsties Satversmes tiesā, kā paraugkopa tika izpētīti tieši Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmumi par pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesai, uz kuru analīzes pamata izdarītie secinājumi var tikt vispārināti arī attiecībā uz citām administratīvajām tiesām.

Maģistra darbs sastāv no četrām nodaļām. Pirmajā nodaļā ir analizēts administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērums, otrajā nodaļā ir analizēti priekšnoteikumi, kas administratīvajām tiesām jāievēro, lai vispār īstenotu tiesību normu hierarhijas kontroli, savukārt trešajā un ceturtajā nodaļā analizētas abas administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību formas – attiecīgi patstāvīgā un iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.

1. ADMINISTRATĪVO TIESU TIESĪBU NORMU HIERARHIJAS KONTROLES TIESĪBU TVĒRUMS

1.1 Tiesību normu hierarhijas kontroles formas

Lai pienācīgi raksturotu administratīvo tiesu tiesības īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli un to īpatnības, vispirms ir nepieciešams izprast, kādēļ šo administratīvo tiesu tiesību izpēte ir nepieciešama. Savukārt šajā nolūkā vispirms ir jāraksturo tiesību normu hierarhijas kontroles jēdziena tvērums.

Tiesību normu hierarhijas kontroles ideja romāņu-ģermāņu tiesību lokā galvenokārt tiek saistīta ar austriešu tiesībzinātnieka Hansa Kelzena (*Hans Kelzen*) vārdu, kurš savā darbā „Tīrā tiesību teorija”¹ pamatoja, ka ikviena tiesību sistēma ir hierarhiski strukturēta, ikvienai tiesību normai izrietot tieši vai netieši no pamatnormas. Šajā sistēmā ikvienai tiesību normai ir jābūt atbilstoši tām tiesību normām, no kurām tā izriet, jeb ikvienai zemāka juridiskā spēka tiesību normai ir jāatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.² Hanss Kelzens paredzēja, ka likumdevējs, iespējams, ne vienmēr ievēros šo hierarhisko struktūru un tādēļ norādīja, ka valstī ir nepieciešama arī institūcija, kas varētu pārbaudīt, vai tiesību sistēmā ir ievērota šī hierarhiskā struktūra un vai nav tādu tiesību normu, kas no tās „izkrīt” – ir pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību normu, un šo pretrunu novērš.³ Tātad ar tiesību normu hierarhijas kontroli tiek apzīmēts process, kura ietvaros kompetentā (tiesīgā) institūcija izvērtē, vai konkrētā tiesību norma (vai normas) atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai (vai normām) un, konstatējot neatbilstību, ar savu nolēmumu rada tādas tiesiskās sekas, kas šo neatbilstību novērš.

Tiesību normu hierarhijas kontroles jēdzienu ir svarīgi nošķirt no konstitucionālās kontroles jēdziena. Lai arī starp abiem šiem procesiem nav ievērojamu atšķirību to īstenošanas ziņā, „konstitucionālā kontrole” ir daudz šaurāks jēdziens, kurš ir aptverts ar tiesību normu hierarhijas kontroles jēdzienu. Konstitucionālā kontrole savā būtībā ir tiesību normu hierarhijas kontrole, kuras ietvaros zemāka juridiskā spēka tiesību norma tiek pretstatīta tieši konstitūcijas normai vai citai konstitucionāla ranga tiesību normai kā, piemēram, vispārējiem tiesību principiem.⁴ Citiem vārdiem, tiklīdz augstāka juridiskā spēka tiesību norma ir konstitucionāla ranga tiesību norma, šāda tiesību normu hierarhijas kontrole automātiski pārvēršas par konstitucionālo kontroli.

¹ Кельзен Г. Чистое учение о праве. 2-е изд. Санкт-Петербург.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. 246. – 260 с.

² Тамже. 246. – 260 с.

³ Тамже. 334 с.

⁴ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015. 78. lpp.

Tiesību normu hierarhijas kontrole kā tāda Latvijas tiesību sistēmā, protams, nebūt nav mazpazīstams tiesību institūts. Tiesību normu hierarhijas kontroli (primāri – tieši konstitucionālo kontroli) Latvijā saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) Satversmes 85.pantu⁵ un Satversmes tiesas likumu⁶ veic Satversmes tiesa. Šādas tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošana faktiski ir vienīgā Satversmes tiesas primārā funkcija jeb funkcija, kuras veikšanas nolūkā Satversmes tiesa tika izveidota. „Tas, ka arī Latvijā pastāv Satversmes tiesa, nozīmē, ka Latvija ir demokrātiska un tiesiska valsts. Mūsdienu konstitucionālismā konstitucionālā tiesa tiek uzskatīta ne tikai par centrālo un nozīmīgāko konstitūcijas aizsardzības garantu, bet arī konstitucionālisma svarīgākā subjekta – cilvēka – pamattiesību aizsardzības garantu. Tādēļ nav pat iedomājama situācija, ka kāds varētu apšaubīt speciālās konstitucionālās kontroles institūcijas, šajā gadījumā Satversmes tiesas, nepieciešamību.”⁷ Satversmes tiesas procesa rezultātā Satversmes tiesa pieņem nepārsūdzamu un vispārsaistošu spriedumu, ar kuru tā izšķiroši nosaka, vai konkrētā zemāka juridiskā spēka tiesību norma atbilst vai neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai un attiecīgi vai šī tiesību norma ir vai nav spēkā esoša.⁸ Tātad, īstenojot tiesību normu hierarhijas kontroli, Satversmes tiesa rada konkrētas tiesiskas sekas, kas ietekmē attiecīgās tiesību normas – tā atzīst tās par atbilstošām augstāka juridiskā spēka tiesību normai un spēkā esošām vai neatbilstošām un spēkā neesošām no Satversmes tiesas noteikta brīža.⁹

Tomēr tiesību normu hierarhijas kontroles jēdziens ir jāskata plašāk, neaprobežojoties vienīgi ar tiesību normu hierarhisku pretrunu novēršanu tiesiski saistoša nolēmuma pieņemšanas ceļā. Proti, iepriekš apskatītā tiesību normu hierarhijas kontroles definīcija raksturo tiesību normu hierarhijas kontroli šā jēdziena šaurākajā izpratnē – kā procesu, kura rezultātā tiek radītas sekas ar tiešu iedarbību uz attiecīgās tiesību normas spēkā esību. Tomēr plašākā nozīmē ar tiesību normu hierarhijas kontroli var apzīmēt arī tiesību normu hierarhiskās atbilstības pārbaudi, kuras rezultātā attiecīgās tiesību normas netiek ietekmētas, bet jautājums par tiesību normu hierarhisko atbilstību tiek nodots izšķiršanai kompetentajai institūcijai. Šādu tiesību normu hierarhijas kontroli Latvijas tiesību sistēmas īsteno, piemēram, vispārējās jurisdikcijas tiesas. Lai arī tās patstāvīgi neveic dažāda juridiskā spēka tiesību normu savstarpējās hierarhiskās atbilstības padziļinātu izvērtējumu, lai izšķiroši noteiktu, vai zemāka juridiskā spēka tiesību norma ir vai nav atbilstoša (šādas tiesības vispārējās jurisdikcijas tiesām

⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

⁶ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

⁷ Rodiņa A., Spale A. Latvijas Republikas Satversmes 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Aut.kol. prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 128. lpp.

⁸ Turpat. 141. lpp.

⁹ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103. 32. panta trešā daļa.

nav piešķirtas), tām ir pienākums lūgt kompetento institūciju izvērtēt attiecīgo tiesību normu hierarhisko neatbilstību.

Šis vispārējās jurisdikcijas tiesu pienākums izriet no Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 9.punkta un 19.¹panta pirmās daļas 1. un 2. punkta,¹⁰ kā arī kriminālprocesa ietvaros – Kriminālprocesa likuma 478. panta pirmās daļas¹¹ (Civilprocesa likumā sevišķa regulējuma par tiesas tiesībām un attiecīgi arī pienākumu vēršties Satversmes tiesā nav). Līdzīgi tiesību normu hierarhijas kontroli šā jēdziena plašākā nozīmē īsteno arī zemesgrāmatu nodaļu tiesneši, kuriem ir tiesības vēršties ar pieteikumu Satversmes tiesā, ja tie konstatē iespējamu piemērojamās tiesību normas hierarhisku neatbilstību, veicot nekustamā īpašuma ierakstīšanu vai ar to saistīto tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā.¹²

Vispārējās jurisdikcijas tiesai, izskatot konkrētu civillietu vai krimināllietu un uzskatot, ka konkrētajā lietā piemērojamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai, ir pienākums lūgt Satversmes tiesu izvērtēt attiecīgo tiesību normu hierarhisko atbilstību, iesniedzot attiecīgu pieteikumu Satversmes tiesā.¹³ Lai arī vispārējās jurisdikcijas tiesas tādējādi neatrisina iespējamo pretrunu starp dažāda juridiskā spēka tiesību normām un potenciāli augstāka juridiskā spēka tiesību normai neatbilstoša tiesību norma joprojām paliek spēkā arī pēc šo iespējamo pretrunu konstatēšanas, vispārējās jurisdikcijas tiesas nodrošina, ka attiecīgā tiesību norma, par kuras hierarhisko atbilstību rodas pamatotas šaubas, nerada potenciāli prettiesiskas tiesiskās sekas vismaz attiecīgā procesa dalībniekiem. Šajā nolūkā tām ir piešķirti atbilstoši tiesiskie instrumenti – vispārējās jurisdikcijas tiesām ir pienākums apturēt tiesvedību lietā, ja tās vēršas ar pieteikumu Satversmes tiesā.¹⁴ Jānorāda, ka visai īpatnēji ir tas, ka līdzīgas tiesības, tas ir, tiesības apturēt nekustamā īpašuma ierakstīšanas vai ar to saistīto tiesību nostiprināšanas zemesgrāmatā procesu zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem Zemesgrāmatu likumā¹⁵ nav paredzētas. Tomēr, ņemot vērā, ka visas Satversmes tiesas darbības laikā nav ierosināta neviena lieta, pamatojoties uz zemesgrāmatu nodaļas tiesneša pieteikumu, nav iespējams izdarīt secinājumus par to, kā šādu tiesību trūkums ietekmē zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu darbību.

Tādējādi vispārējās jurisdikcijas tiesas darbojas kā kompetentās institūcijas – Satversmes tiesas „acis”, kas īsteno netiešu tiesību normu hierarhijas kontroli, norādot Satversmes tiesai uz

¹⁰ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

¹¹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, nr. 74.

¹² Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103. 17. panta pirmās daļas 10. punkts.

¹³ Turpat. 17. panta pirmās daļas 9.punkts.;

¹⁴ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3. novembris, nr. 326/330. 214. panta 4. punkts; Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, nr. 74. 478. panta pirmā daļa.

¹⁵ Zemesgrāmatu likums: LR likums. Ziņotājs, 1993. 29. aprīlis, nr. 16/17.

konkrētu pretrunu starp dažāda juridiskā spēka tiesību normām, pretstatā Satversmes tiesai, kas īsteno tiešu tiesību normu hierarhijas kontroli, izskatot šo pretrunu pēc būtības.

Satversmes tiesa nav tiesīga ierosināt lietu par tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai *ex officio* – tā var ierosināt lietu, vienīgi pamatojoties uz konkrētas iestādes, personas vai personu grupas pieteikuma pamata.¹⁶ Tieši šā iemesla dēļ arī vispārējās jurisdikcijas tiesu darbība, līdztekus to primārajai tiesas spriešanas funkciju īstenošanai, pārliecinoties, ka to piemērojamās tiesību normas pirmšķietami atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai, var tikt atzīta par tiesību normu hierarhijas kontroles neatņemamu daļu. Vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesības un vienlaikus pienākums iniciēt Satversmes tiesas procesu nodrošina, ka tiesību sistēmā pastāv arī institūcijas, kas aktīvi uzrauga tiesību normu hierarhisko atbilstību un, konstatējot neatbilstības, ierosina procesu šo neatbilstību novēršanai. Tādējādi arī vispārējās jurisdikcijas tiesas (un teorētiski – arī zemesgrāmatu nodaļu tiesneši) faktiski īsteno tiesību normu hierarhijas kontroli, taču atšķirīgā formā.

Par to, ka arī tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai ir tiesību normu hierarhijas kontroles daļa, liecina tiesību normu hierarhijas kontroles institūta vēsturiskā attīstība Latvijā. Proti, 20. gadsimta 20.-30.gados Eiropā, tai skaitā Latvijā, dominēja ideja, ka tiesas nevar pārbaudīt likumu konstitucionalitāti – lai arī atsevišķi autori atbalstīja tiesību izvērtēt likuma normu atbilstību Satversmei piešķiršanu vispārējās jurisdikcijas tiesām, kopumā politiku nostāja pret tiesas kontrolētu likumdevēju bija negatīva, un mēģinājumi izveidot Latvijā konstitucionālo tiesu bija neveiksmīgi.¹⁷ Tiesību normu konstitucionalitātes pārbaudi šajā laika posmā ierobežotā apjomā tomēr faktiski veica Augstākās tiesas Senāts.¹⁸

Savukārt pēc neatkarības atgūšanas, kā norādījis Dr. iur. h. c. Egils Levits, Latvijas tiesību sistēmā pastāvēja decentralizētā konstitucionālā kontrole, kuras ietvaros jautājumu par tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām, tai skaitā Satversmei, izšķir ikviens tiesnesis, izskatot konkrētas lietas. Šāda sistēma izrietēja no tā, ka Satversmes tiesas kompetencē saskaņā ar Satversmes tiesas likumu neietilpa personu konstitucionālo sūdzību izskatīšana, kā arī normatīvajos aktos nebija paredzētas vispārējās jurisdikcijas tiesu tiesnešu tiesības vērsties Satversmes tiesā. Savukārt tiesības īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli vispārējās jurisdikcijas tiesām izrietēja no Satversmes 1. un 83. panta.¹⁹

¹⁶ Rodiņa A., Spale A. Latvijas Republikas Satversmes 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Aut.kol. prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 130.lpp.

¹⁷ Vīksna E. Normatīvo tiesību aktu satversmības kontrole Latvijā (1918-1934). Jurista Vārds, 2014. 12. augusts, nr. 31. 20.-24. lpp.

¹⁸ Turpat.

¹⁹ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rakstu krājums Dr. iur. I. Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Izglītības solī, 2000. 264. lpp.

Arī pēc tam, kad Satversmes tiesas likums tika papildināts, piešķirot privātpersonām un tiesām tiesības vērsties Satversmes tiesā, Augstākā tiesa norādīja, ka „Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta nosacījumiem nacionālo tiesību normu atbilstības pārbaude Satversmei un Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem ietilpst Satversmes tiesas kompetencē, un tikai minētā tiesa, konstatējot nacionālo tiesību normu neatbilstību Satversmei vai Latvijas noslēgtiem un attiecīgi ratificētiem starptautiskiem līgumiem, kas ir celtās prasības pamats, ir tiesīga tās atzīt par spēkā neesošām no pieņemšanas brīža „[...][...]Vienlaikus jāatzīmē, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas nevarētu distancēties no nacionālo tiesību normu atbilstības pārbaudes Satversmei vai citiem Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem — augstāka juridiska spēka tiesību aktiem — gadījumā, ja [pieteicējs] apstrīdētu [iestādes] rīcību.”²⁰ Citiem vārdiem, „[...] [vispārējās jurisdikcijas tiesas], ja procesuālajā likumā tas tieši noteikts, šaubu gadījumā [varēja] nepiemērot par likuma līmeni zemāku tiesību normu, ja tā bija pilnīgi pārliecināta par normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka normām.”²¹

Tas, ka vēlāk Satversmes tiesas likums tika grozīts, piešķirot tiesības vērsties Satversmes tiesā arī privātpersonām un tiesām, Satversmes tiesa kļūstot tiesīgai īstenot konkrēto kontroli, E. Levita ieskatā nenozīmē, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas zaudētu savas tiesību normu hierarhijas kontroles, tai skaitā konstitucionālās kontroles tiesības par labu Satversmes tiesai, bet notika vienīgi šo tiesību īstenošanas formas transformācija: „[A]rī pēc iespējamās centralizētās konstitucionālās kontroles sistēmas ieviešanas vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesneši nevarēs tikt atbrīvoti no pienākuma pašiem pārbaudīt konkrētas normas atbilstību augstāka juridiskā spēka normām, it sevišķi Satversmei. Tiesnesim šī pārbaude būs jāizdara tāpat kā līdz šim. Taču gadījumā, ja viņš savas pārbaudes rezultātā nonāks pie slēdziena, ka pārbaudāmā norma ir pretrunā ar augstāka juridiskā spēka normu [...], tad viņš konkrēto procesu pārtrauc un savu izvērsti pamatoto atzinumu nosūta Satversmes tiesai izlemšanai. Pēc Satversmes tiesas lēmuma viņš procesu atkal atsāk un lietas [izskatīšanu] turpina, ņemot par pamatu Satversmes tiesas viedokli. Tātad tiesību normu kontroles mehānisms vispārējās jurisdikcijas tiesās tiks tikai modificēts, bet nevis likvidēts.”²²

Tātad tiesību normu hierarhijas kontroles jēdziens sevī ietver divus tiesību normu hierarhijas kontroles veidus atkarībā no tās īstenošanas formas – patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli, kad institūcija ir kompetenta patstāvīgi izvērtēt tiesību normas hierarhisko atbilstību un pieņemt lēmumu par tiesību normas spēkā esību vai vismaz piemērojamību, un iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, kad institūcija ir tiesīga vienīgi lūgt attiecīgo

²⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 381.lpp.

²¹ Turpat.

²² Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rakstu krājums Dr. iur. I. Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Izglītības solī, 2000. 264.-265. lpp.

kompetento institūciju veikt šādu izvērtējumu. Satversmes tiesai piemīt vienīgi patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības, bet vispārējās jurisdikcijas tiesām un zemesgrāmatu tiesnešiem piemīt vienīgi iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības. Šo līdzsvaru tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību veidu nošķīrumā izjauc administratīvās tiesas, kurām atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. pantam²³ ir piešķirtas tiesības īstenot kā patstāvīgo, tā arī iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli.

1.2 Administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību robežas

Laika gaitā Administratīvā procesa likuma 104. pants nav būtiski mainījies – tā pamatredakcija ir teju identiska uz šā pētījuma izstrādes brīdi spēkā esošajai redakcijai. Administratīvā procesa likuma 104. pants uz pētījuma izstrādes brīdi ir formulēts šādi:

„(1) Pārbaudot administratīvā akta vai faktiskās rīcības tiesiskumu un noskaidrojot privātpersonas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības, tiesa šaubu gadījumā pārbauda, vai iestādes piemērotā vai administratīvajā tiesas procesā piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

(2) Ja tiesa uzskata, ka tiesību norma neatbilst Satversmei vai starptautisko tiesību normai (aktam), tā tiesvedību lietā aptur un nosūta motivētu pieteikumu Satversmes tiesai. Pēc Satversmes tiesas lēmuma vai sprieduma spēkā stāšanās tiesa tiesvedību lietā atjauno un turpmākajā tiesvedībā pamatojas uz Satversmes tiesas viedokli.

(3) Ja tiesa atzīst, ka pašvaldību saistošie noteikumi neatbilst Ministru kabineta noteikumiem vai likumam vai Ministru kabineta noteikumi neatbilst likumam, vai iekšējais normatīvais akts neatbilst ārējam normatīvajam aktam vai tieši piemērojamam vispārējam tiesību principam, tā attiecīgo tiesību normu nepiemēro. Tiesa lēmumā vai spriedumā pamato savu viedokli par neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Ja attiecīgā normatīvā akta izdevējs nav administratīvā procesa dalībnieks, spriedumu vai lēmumu tiesa nosūta normatīvā akta izdevējam un Tieslietu ministrijai.”²⁴

Administratīvā procesa likuma 104. pants ir strukturēts tādējādi, ka tā pirmā daļa satur tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumus, kas administratīvajai tiesai ir jāievēro katrā gadījumā, kad tiek īstenota tiesību normu hierarhijas kontrole neatkarīgi no tā, vai tā tiek īstenota iniciējošā vai patstāvīgā formā. Savukārt otrā daļa nosaka administratīvo tiesu tiesības īstenot iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, bet trešā daļa – administratīvo tiesu tiesības īstenot patstāvīgu tiesību normu hierarhijas kontroli.

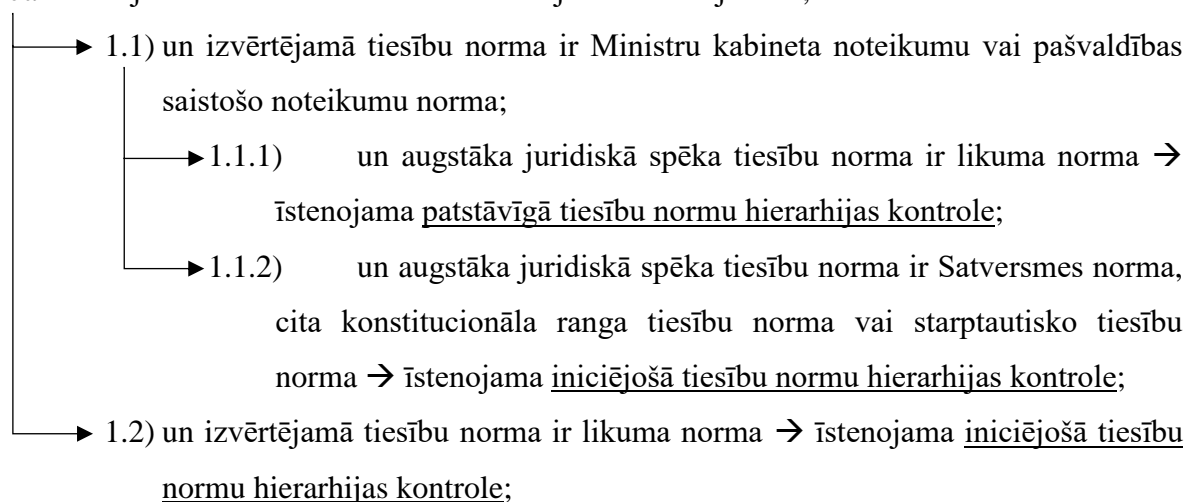
²³ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

²⁴ Turpat.

Administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles robežas likumdevējs ir noteicis kombinēti. Proti, to, vai konkrētajā gadījumā administratīvā tiesa ir tiesīga īstenot patstāvīgo vai iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, likumdevējs padarījis atkarīgu vienlaikus no izvērtējamās tiesību normas un attiecīgās augstāka juridiskā spēka tiesību normas. Šajā ziņā administratīvās tiesas ir unikālas. Proti, atšķirībā no administratīvajām tiesām vispārējās jurisdikcijas tiesas ir tiesīgas vienīgi iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā neatkarīgi no izvērtējamās vai attiecīgās augstāka juridiskā spēka tiesību normas spēka – jebkurā gadījumā tās tiesīgas īstenot vienīgi iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli.. Savukārt Satversmes tiesa, pamatojoties uz vispārējās jurisdikcijas tiesas pieteikumu īsteno patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli, saistoši nosakot, vai izvērtējamā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai un attiecīgi vai tā ir spēkā esoša. Administratīvā procesa likuma 104. pants savukārt aptver abus šos citādi nodalītos tiesību normu hierarhijas kontroles veidus, piešķirot administratīvajām tiesām tiesības īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli kā vienā, tā otrā veidā.

Lai noskaidrotu, kādā formā administratīvā tiesa ir tiesīga īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli katrā konkrētajā gadījumā, administratīvajai tiesai ikreiz ir jāizmanto šāda loģiskā shēma:

1) Ja izvērtējamā tiesību norma ir ietverta ārējā normatīvajā aktā;

2) Ja izvērtējamā norma ir iekšējā normatīvā akta norma → īstenojama patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole.

1.2.1. attēls: Administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību robežas

Jānorāda, ka minētajā shēmā iekšējie normatīvie akti norādīti, lai veidotu pilnīgu priekšstatu par Administratīvā procesa likuma 104. panta tiesisko sastāvu un tiesiskajām sekām.

Iekšējie normatīvie akti ir norādīti Administratīvā procesa likuma pirmās daļas tiesiskajā sastāvā līdzās tiesību normām, kuru tiesību normu hierarhijas kontroli administratīvās tiesas ir tiesīgas veikt, tomēr ir jāpatur prātā, ka ar tiesību normu saprot abstraktu, vispārīgu un saistošu uzvedības priekšrakstu, kas attiecas ne tikai uz atsevišķu situāciju, bet visām tajā ietvertajām abstrakti aprakstītajām situācijām.²⁵ Savukārt iekšējie normatīvie akti tiek izdoti, lai regulētu attiecīgās valsts pārvaldes institūcijas iekšējo darba kārtību.²⁶ Līdz ar to administratīvo tiesu tiesības pārbaudīt iekšējo normatīvo aktu atbilstību tiesību normām šā pētījuma ietvaros nav analizēta.

Administratīvo tiesu patstāvīgās un iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles robežas ir imperatīvas. Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. pantam Administratīvās tiesas nedrīkst nedz patstāvīgi izlemt jautājumu par ārējā normatīvajā aktā ievērtas tiesību normas atbilstību Satversmei, nedz vērsties Satversmes tiesā gadījumā, ja tā uzskata, ka Ministru kabineta noteikumu norma neatbilst likuma normai. Arī Augstākā tiesa ir norādījusi, ka, „ja [administratīvā] tiesa nonāk pie secinājuma, ka tiesību norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmei, tiesai pašai nav kompetence šo tiesību normu atzīt par neatbilstošu un nepiemērot, bet gan ir pienākums iesniegt par to pieteikumu Satversmes tiesai.”²⁷

Uz likumdevēja gribu skaidri un imperatīvi nošķirt, kādos gadījumos patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli īsteno administratīvā tiesa un kādos – Satversmes tiesa, norāda arī Administratīvā procesa likuma 104. panta korespondējošā norma (tiesību norma, kas Satversmes tiesa likuma ietvaros atspoguļo administratīvo tiesu tiesības īstentot iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli) – Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2.punkts un tā likumdošanas procesa materiālos atspoguļotie likumdevēja apsvērumi.

Latvijas Republikas Saeimas (turpmāk – Saeima) Juridiskās komisijas 2003.gada 10.decembra sēdē attiecībā uz Administratīvā procesa likuma un Satversmes tiesas likuma grozījumiem, kas paredzēja precizēt administratīvo tiesu un Satversmes tiesas patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles robežas, Tieslietu ministrijas pārstāvis Arvīds Dravnieks informēja komisijas locekļus: „Vienlaikus [Administratīvā procesa likuma] 104. panta un Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta jaunais noregulējums paredz nostiprināt Satversmes tiesas monopolu tieši Satversmes (un līdz ar to Satversmē nostiprināto pamattiesību), kā arī starptautisko tiesību normu (neatkarīgi no to ranga un formas) interpretācijā. Neatkarīgi no pārbaudāmās normas vietas juridiskā spēka hierarhijā, ja administratīvā tiesa nonāk pie

²⁵ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 45. lpp.

²⁶ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 21. jūnijs, nr. 94. 73. panta pirmā daļa.

²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. SKA-347/2009. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/15495.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] 16. punkts.

slēdziena, ka tā ir pretrunā ar Satversmi vai starptautisko tiesību normu, administratīvā tiesa iesniedz pieteikumu Satversmes tiesā, kas šo jautājumu izlemj visiem saistošā veidā ar spriedumu, kam ir likuma spēks.”²⁸ Ar attiecīgajiem grozījumiem Satversmes tiesas likumā Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmā daļa tika izteikta uz šā pētījuma izstrādes brīdi spēkā esošajā redakcijā,

Attiecīgi ar minētajiem grozījumiem Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punkts²⁹ tika izteikts redakcijā, kas noteic, ka administratīvās tiesas ir tiesīgas iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai vienīgi tad, ja attiecīgā augstāka juridiskā spēka tiesību norma ir Satversmes vai starptautisko tiesību norma. Šai tiesību normai ir divējāda nozīme. Protams, primāri šī tiesību norma atbilst Administratīvā procesa likuma 104. panta regulējumam un nosaka administratīvo tiesu iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību robežu. Proti, tā norāda, ka, ciktāl tiesību normu kolīzijas augstāka juridiskā spēka tiesību normai ir likuma vai zemākas pakāpes juridiskais spēks, administratīvās tiesas īsteno patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli. Savukārt, ja augstāka juridiskā spēka tiesību norma sava juridiskā spēka ziņā ir augstāka par likumu, administratīvā tiesa patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli nedrīkst īstenot, un tai ir jāvērsas ar pieteikumu Satversmes tiesā. Tomēr šai tiesību normai ir arī cita nozīme – tā raksturo administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles ietekmi uz privātpersonas tiesībām vērsties Satversmes tiesā.

Administratīvajām tiesām, kā iepriekš minēts, atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta otrajai un trešajai daļai un Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas otrajam punktam, konstatējot, ka piemērojamā tiesību norma, kas ietverta par likumu zemāka juridiskā spēka ārējā normatīvajā aktā, neatbilst likuma vai Ministru kabineta noteikumu normai, nav tiesību iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai. Administratīvajām tiesai šādā gadījumā ir jāīsteno patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole un jāatrisina konkrētā kolīzija, nosakot, vai piemērojamā tiesību norma ir atbilstoša attiecīgajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Tomēr arī tad, ja administratīvā tiesa patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles rezultātā nekonstatē, ka tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai, vai atsakās veikt patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli pēc procesa dalībnieka lūguma, tiesai nerodoties šaubām par piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, privātpersona joprojām saglabā tiesības vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā, lūdzot Satversmes tiesu izvērtēt attiecīgās piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai

²⁸ Latvijas Republikas 8. Saeimas Juridiskās komisijas 2003.gada 10.decembra sēdes protokols nr. 136. Nav publicēts. Pieejams Latvijas Republikas Saeimas arhīvā.

²⁹ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

Uz šīm personas tiesībām ir norādīts, piemēram, lietā Nr. A42925509 – šīs lietas ietvaros Administratīvā apgabaltiesa norādīja: „Administratīvā procesa likuma 104. panta otrā daļa [...] noteic tiesas pienākumu vērsties Satversmes tiesā, ja, tiesas ieskatā, tiesību norma neatbilst Satversmei. Tomēr Administratīvā apgabaltiesa šajā gadījumā šādu neatbilstību nesaskata. Ierobežojums ir noteikts ar likumu, tam ir skaidri saskatāms leģitīms mērķis – patvaļīgas būvniecības nepieļaušana – un apgabaltiesas ieskatā ierobežojums ir samērīgs ar iegūto labumu - būvniecības procesu regulējošajām tiesību normām atbilstošu būvju nodrošināšana, kas ir ne tikai konkrēta indivīda, bet arī visas sabiedrības interese. Turklāt tiesas nevēršanās Satversmes tiesā neliedz pieteicējai atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² pantam vērsties Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību”.³⁰ Līdzīgi uz šīm personas tiesībām ir norādījusi arī Administratīvā rajona tiesa, piemēram, administratīvajā lietā Nr. A420838110, uzsverot, ka procesa dalībnieks, kas lūdzis izvērtēt piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, ir tiesīgs vērsties Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību.³¹

Tātad persona, kas vērsusi administratīvās tiesas uzmanību uz potenciālu piemērojamās tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, ir tiesīga ar tāda paša satura konstitucionālo sūdzību vērsties Satversmes tiesā. Tātad atšķirībā no administratīvās tiesas persona ir tiesīga iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai arī par tādas tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, pār kuru administratīvajai tiesai būtu jāīsteno patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole. Taču persona nav tiesīga vērsties Satversmes tiesā ar pieteikumu par administratīvās tiesas patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontrolei pakļautas tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai paralēli administratīvajam procesam. Vēl jo vairāk, persona nav tiesīga vērsties Satversmes tiesā ar šādu pieteikumu, kamēr tā nav vērsusies administratīvajā tiesā, lai atrisinātu attiecīgo tiesisko strīdu, kurā ir piemērojamā strīdus tiesību norma, un kamēr attiecīgais administratīvais process nav noslēdzies, visu trīs instanču administratīvajām tiesām atzīstot, ka lietā nav pamata īstenot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli vai ka piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Proti, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta otro daļu persona ir tiesīga iesniegt konstitucionālo sūdzību vienīgi tad, „ja ir izmantotas visas iespējas aizstāvēt minētās tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem (sūdzība augstākai institūcijai vai augstākai amatpersonai, sūdzība vai prasības pieteikums vispārējās jurisdikcijas tiesai u.c.) vai arī tādu

³⁰ Administratīvās apgabaltiesas 2013. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. A42925509. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/127916.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] 17. punkts.

³¹ Administratīvās rajona tiesas 2013. gada 21. marta spriedums lietā Nr. A420838110. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/128976.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] 11.3. punkts.

nav.”³² Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka gadījumā, ja personas pamattiesību aizskārums izriet no tiesību piemērošanas akta (tas ir, administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības), tai ir jāizmanto šā tiesību piemērošanas akta apstrīdēšanai un pārsūdzēšanai paredzētie vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi. Tikai pēc tam, ja vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanas rezultātā šo aizskārumu nav izdevies novērst, persona ir tiesīga vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā.³³

Tai pašā laikā Satversmes tiesas praksē ir iedibināti divi izņēmuma gadījumi, kad persona ir tiesīga vērsties ar konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā arī tad, ja tā nav izmantojusi pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Pirmais izņēmuma gadījums ir personas pieteikuma izskatīšanas atzīšana par vispārsvarīgu, „kas pieļauj Satversmes tiesas kolēģijai [...] ierosināt lietu pirms visu personai pieejamo vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanas”.³⁴ Otrais izņēmuma gadījums ir tad, „kad nepārprotami paredzams vispārējās kompetences tiesas nolēmums, kas pie tam ir nelabvēlīgs personai, piemēram, tādēļ, ka tiesa jau iepriekš ir skatījusi identiskas prasības,”³⁵ un „efektīvu vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanas princips dod tiesības Satversmes tiesai neprasiņ personai iziet šo jau „paredzamā rezultāta” pārsūdzības ceļu”.³⁶

Attiecībā uz minētajiem izņēmuma gadījumiem, kad persona var neizmantot pieejamos vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, autora ieskatā, nevarētu piekrist tam, ka jebkurā gadījumā, kad administratīvo tiesu prakse liecina par konkrētu izvērtējamās tiesību normas piemērošanas veidu, vērsšanās administratīvajā vai vispārējās jurisdikcijas tiesā būtu atzīstama par neefektīvu tiesību aizsardzības līdzekli un ka persona būtu tiesīga uzreiz vērsties Satversmes tiesā. Šis izņēmums varētu būt piemērojams tajā situācijā, ja, piemēram, vairākas personas ir vienlaicīgi vai ar nelielu laika nobīdi vērsušās administratīvajā tiesā ar pieteikumiem par vienas un tās pašas tiesību normas piemērošanas aktiem, iespējams, izteikušas tiesai lūgumu īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli, bet visos gadījumos administratīvās tiesas konsekventi spriedušas vai lēmušas līdzīgi, nenovēršot personu pamattiesību aizskārumu. Kā piemēru šādam gadījumam var minēt tā saucamās pensiju lietas, kad „konstitucionālo sūdzību iesniedza

³² Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

³³ Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 “Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežaparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03. Latvijas Vēstnesis, 2007. 28. aprīlis, nr. 70. 8.1. punkts.

³⁴ Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2016. gada 3. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr. 23/2016). Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/decisions/kolegijas-2016-gada-3-marta-lemums-pieteikums-nr-232016/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī] 6. punkts.

³⁵ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009. 176. lpp.

³⁶ Turpat. 176.-177. lpp.

vairākas fiziskās personas [..]. Neraugoties uz to, ka tikai daži no [pieteikumu iesniedzējiem] bija izmantojuši vispārējās tiesību aizsardzības iespējas līdz galam, Satversmes tiesas kolēģija atzina par iespējamu ierosināt lietu. Redzot, ka personām pieteikumi tiek noraidīti, kolēģija [..] uzskatīja, ka šī prakse pietiekami liecina, ka pārējām personām ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nav iespējams aizstāvēt savas aizskartās pamattiesības”.³⁷ It īpaši šis izņēmums būtu attiecināms gadījumos, kad administratīvajai tiesai tika tieši lūgts īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli, bet tā atteikusies no tās veikšanas. Šādos gadījumos persona, kas grasījās vērsties ar pieteikumu administratīvajā tiesā, varētu saprātīgi paļauties, ka tiesa būs konsekventa un ka personas pieteikums tiks izspriests analogiski pārējo personu pieteikumiem.

Tomēr nedrīkstētu attiecināt minēto izņēmumu uz jebkuru gadījumu, kad tiesa ir agrāk izskatījusi pieteikumu, kas analogisks tam, ko persona vēlas iesniegt, lai novērstu savu pamattiesību aizskārumu. Ja agrākais tiesas spriedums tika pieņemts pirms ievērojama laika posma vai, it īpaši, ja nav iespējams apgalvot, ka ir izveidojusies stabila pieeja strīdus tiesību normas piemērošanā, minētā izņēmuma vispārināšana un attiecināšana uz šādiem gadījumiem būtu tas pats, kā pateikt, ka administratīvās tiesas ir *a priori* nekompetentas, tas ir, vispār nespējīgas saskatīt tiesību normu hierarhisku pretrunu un īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli. Ņemot vērā, ka visām vispārējās kompetences tiesām, tai skaitā administratīvajām tiesām, ir pienākums ikreiz pārliecināties par piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, nav pamata apgalvot, ka tiesa akli sekos pagātnes nolēmumu atziņām vai atsevišķu nolēmumu motivācijai un neizbēgami nespēs novērst personas pamattiesību aizskārumu. Iespējams, ka tieši personas apsvērumi par nepieciešamību īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli pamudinās tiesu paskatīties uz piemērojamo tiesību normu rūpīgāk un konstatēt tās hierarhisko neatbilstību.

Turklāt ir jāņem vērā, ka arī tad, ja Satversmes tiesa ir izņēmuma kārtā izskatījusi personas pieteikumu, lai novērstu personas pamattiesību aizskāruma sekas, personai tik un tā ir jāvēršas iestādē, lūdzot uzsākt administratīvo procesu no jauna, vai jāvēršas administratīvajā tiesā, lai atzītu par neatbilstošu atzītās tiesību normas piemērošanas aktu par prettiesisku vai spēkā neesošu. Līdz ar to no procesuālās ekonomijas viedokļa daudz efektīvāka būtu vērsšanās administratīvajā tiesā, lūdzot administratīvo tiesu administratīvā procesa ietvaros īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli.

Kopumā minētā izņēmuma piemērošanai autora ieskatā vienmēr būtu jābūt īpaši pamatotai ar konkrētā gadījuma apstākļiem, kas nepārprotami liecina, ka, personai mēģinot

³⁷ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009. 177. lpp.

izmantot vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus, tās pamattiesību aizskārums pavisam noteikti netiks novērsts.

Jāatzīst, ka savā praksē administratīvās tiesas ne vienmēr ievēro tām stingri noteiktās tiesību normu hierarhijas kontroles robežas. Vēl jo vairāk, Administratīvā procesa likuma 104. panta pārkāpumus ir pieļāvusi Augstākā tiesa, konkrēti, lietā Nr. SKA-555/2012. Šajā lietā savā spriedumā Augstākā tiesa, atsaucoties uz Administratīvās apgabaltiesas apsvērumiem, izvērtēja, vai Ministru kabineta noteikumu norma atbilst vairākām augstāka juridiskā spēka tiesību normām – divām Administratīvā procesa likuma normām un Satversmes 1. pantam. Proti, Augstākā tiesa izvērtēja Ministru kabineta normas atbilstību Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās noteiktības principam, konstatējot, ka strīdus Ministru kabineta tiesību norma ir pārāk neskaidra un tādēļ šim principam neatbilstoša. Līdz ar to Augstākā tiesa secināja, ka šī tiesību norma nevar tikt piemērota izskatāmajā lietā.³⁸ Šī Augstākās tiesas kļūda tomēr tika pieļauta „garām ejot” – Augstākā tiesa nemaz neiedziļinājās savas kompetences analīzē un nemaz nevērtēja, kā tai būtu jārikojas atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. pantam.

Ņemot vērā administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību robežas, administratīvajām tiesām katrā gadījumā, kad tiek konstatēta potenciāla tiesību normas neatbilstība Satversmes vai starptautisko tiesību normai, vai citai konstitucionāla ranga tiesību normai (piemēram, vispārējam tiesību principam), ir pienākums īstenot tieši iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli. Šā pienākuma ievērošana ir īpaši būtiska, ņemot vērā likumdevēja nepārprotami pausto nolūku nošķirt administratīvo tiesu un Satversmes tiesas patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kompetenci un atstāt atbilstības par likumu augstāka juridiskā spēka tiesību normām izvērtēšanu Satversmes tiesas ziņā.

Tomēr no šā stingrā nodalījuma ir arī izņēmums – Satversmes 64. pants. Satversmes 64. pants noteic: „Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.”³⁹ Lai arī *expressis verbis* šajā Satversmes pantā ir atrunāta vienīgi Saeimas un tautas likumdošanas vara, Satversmes tiesa, veicot Satversmes 64. panta iztulkošanu, ir secinājusi, ka ir „pieļaujama atkāpe no prasības, ka likumdevējam visi jautājumi pilnībā jāizšķir un jāneregulē pašam. Šāda kārtība ne vien padara pašu likumdošanas procesu efektīvāku, bet arī ļauj ātrāk un adekvātāk reaģēt uz normatīvā regulējuma grozījumu nepieciešamību. [..] Likumdevējs likumdošanas procesā izlemj tos jautājumus, kurus uzskata par svarīgākajiem, un

³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. SKA-555/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2012/555-ska-2012.doc [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 8. punkts.

³⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

pilnvaro Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju izdot tiesību normas, kas nepieciešamas likumu īstenošanai.”⁴⁰

„Saskaņā ar Satversmi izpildvaras funkcija ietilpst Ministru kabineta kompetencē, lai gan atsevišķas izpildvaras darbības var tikt uzticētas arī citām institūcijām. Viena no valsts pārvaldes darbībām ir ārējo normatīvo aktu izdošana gadījumā, kad likumdevējs, ievērojot Satversmi, tos izdot pilnvarojis izpildvaras institūciju. Tā kā šādu normatīvo aktu izdošana ir valsts pārvaldes darbība, Ministru kabinets vai cita izpildvaras institūcija detalizē likumā ietvertu politisko gribu vai noteic likuma īstenošanas kārtību. Šādas darbības ietvaros pieņemtu aktu saturu veido galvenokārt procesuālās normas, kas darbojas kā iepriekš likumā noteikto tiesību iedzīvināšanas instruments. Atsevišķos gadījumos to saturu var veidot arī materiālās normas, taču tām jābūt pieņemtām, pamatojoties uz likumdevēja pilnvarojumu. Uz pilnvarojuma pamata izdoti ārējie normatīvie akti veido to normatīvo aktu daļu, kura radusies nevis likumu izstrādes, bet gan to izpildes ceļā. [...] Satversme pieļauj autonomu valsts pārvaldes iestāžu tiesības izdot ārējos normatīvos aktus pārvaldes darbības ietvaros, ja šādas iestādes ir atbilstoši demokrātiski leģitimētas”⁴¹

Tomēr izpildvaras institūcijai tiesības izdot ārējos normatīvos aktus ir jāizlieto, ievērojot Saeimas noteiktā pilnvarojuma robežas. „Nosacījums, ka likumā jābūt gan tieši ietvertam pilnvarojumam izdot noteikumus, gan norādītiem šo noteikumu galvenajiem virzieniem, izriet no prasības, lai likumdevējs pats izšķirtu tikai svarīgākos sabiedrības dzīves jautājumus.”⁴² Kā norādījusi Satversmes tiesa, „Ministru kabinets nedrīkst izdot noteikumus likumdevēja kompetencē esošos jautājumos. Par tādu svarīgu un nozīmīgu valsts un sabiedrības dzīves jautājumu reglamentāciju, kuros nepieciešama konceptuāla izšķiršanās un politiska diskusija,

⁴⁰ Par Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu nr. 262 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra spriedums lietā Nr. 2015-05-03. Latvijas Vēstnesis, 2015. 15. oktobris, nr. 202. 10. punkts.

⁴¹ Par Latvijas Bankas 2014. gada 15. septembra noteikumu Nr. 141 „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības, veicot ārvalstu valūtu skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu” 19. un 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 64. pantam, kā arī 91. panta pirmajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03. Latvijas Vēstnesis, 2016. 4. marts, nr. 45. 21.1. punkts.

⁴² Par Ministru kabineta 2004. gada 22. aprīļa noteikumu Nr. 417 "Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 19. februāra noteikumos Nr. 74 "Notiesāto darba samaksas kārtība brīvības atņemšanas iestādēs"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 107. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306. Latvijas Vēstnesis, 2005. 25. novembris, nr. 189. 10. punkts.

jālemj likumdevējam pašam”.⁴³ Turklāt izpildvaras institūcija nav tiesīga pieņemt tiesību normas tādā jautājumā, ko likumdevējs jau ir izsmeļoši noregulējis.⁴⁴

Tātad izdot ārējus normatīvos aktus atbilstoši Satversmes 64. pantam ir tiesīga ne vien Saeima, bet arī Ministru kabinets, pašvaldības un autonomas iestādes (turpmāk – izpildvaras institūcijas) attiecīgā pilnvarojuma robežās, kā arī neietiecoties likumdevēja ekskluzīvajā kompetencē esošajos jautājumos vai jautājumos, kurus likumdevējs ir izsmeļoši noregulējis. Ņemot vērā, ka izpildvaras institūcijas ārējo normatīvo aktu izdošanas tiesību apjomu vienmēr nosaka likuma norma, gadījumā, ja tiek konstatēta izpildvaras institūcijas pieņemtas tiesību normas neatbilstība Satversmes 64. pantam, faktiski tādējādi tiek pārkāptas uzreiz divas augstāka juridiskā spēka tiesību normas – Satversmes 64. pants un attiecīgā likuma norma, kas nosaka izpildvaras institūcijas tiesību izdot ārējus normatīvos aktus apjomu.⁴⁵

Līdz ar to likumsakarīgs jautājums administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību kontekstā būtu tas, kādā formā administratīvajai tiesai jāīsteno tiesību normu hierarhijas kontrole, ja izpildvaras institūcija, piemēram, Ministru kabinets nav ievērojis tam noteiktā pilnvarojuma robežas. Administratīvo tiesu prakse šajā jautājumā nav viennozīmīga. No vienas puses, administratīvo tiesu praksē ir atrodami daudzi nolēmumi, kuru ietvaros administratīvā tiesa, secinot, ka Ministru kabinets nav ievērojis tam noteiktā pilnvarojuma robežas, veic patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli. Noskaidrojusi likumdevēja noteikta pilnvarojuma robežas un izvērtējamās tiesību normas tvērumu, administratīvā tiesa konstatēja, ka izvērtējamā tiesību norma atrodas ārpus pilnvarojuma robežām. Pamatojoties uz šo secinājumu, administratīvā tiesa atteicās piemērot attiecīgo tiesību normu. Šādi Ministru kabineta pieļauta tiesību normu hierarhiskā neatbilstība tika novērsta, novērsta, piemēram, Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 23. aprīļa spriedumā lietā Nr. A42642008⁴⁶ un 2011. gada 17. augusta spriedumā lietā Nr. A421010709.⁴⁷

⁴³ Par Ministru kabineta 2007. gada 6. marta noteikumu Nr. 173 „Transportlīdzekļu vadītāja kvalifikācijas iegūšanas, transportlīdzekļu vadīšanas tiesību iegūšanas un atjaunošanas kārtība un vadītāja apliecības izsniegšanas, apmaiņas un atjaunošanas kārtība” 40. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-40-03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 13. janvāris, nr. 7. 10.1. punkts.

⁴⁴ Par Latvijas Bankas 2014. gada 15. septembra noteikumu Nr. 141 „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības, veicot ārvalstu valūtu skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu” 19. un 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 64. pantam, kā arī 91. panta pirmajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03. Latvijas Vēstnesis, 2016. 4. marts, nr. 45. 23.4. punkts.

⁴⁵ Pastars E. Prasījuma robežu ievērošana Satversmes tiesā. Jurista vārds, 2007. 31. jūlijs, nr. 31. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/161058-prasijuma-robezu-ieverosana-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]

⁴⁶ Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. A42642008. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/17785.pdf> [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 10.1. punkts.

⁴⁷ Administratīvās rajona tiesas 2011. gada 17. augusta spriedums lietā Nr. A421010709. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/23786.pdf> [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 10. punkts.

Tomēr, no otras puses, trīs gadījumos Satversmes tiesa ir, pamatojoties uz administratīvās tiesas pieteikumu, izskatījusi jautājumu par Ministru kabineta noteikumu normu atbilstību Satversmes 64. pantam – pamatojoties uz Administratīvās rajona tiesas pieteikumu, lietā Nr. 2010-49-03 un, pamatojoties uz Augstākās tiesas pieteikumu, lietās Nr. 2010-40-03 un Nr. 2015-05-03.⁴⁸ Satversmes tiesa ierosināja lietu Nr. 2010-40-03, pamatojoties uz Augstākās tiesas 2010. gada 12. aprīļa lēmumu lietā Nr. SKA-11/2010,⁴⁹ bet lietu Nr. 2015-05-03 – pamatojoties uz Augstākās tiesas 2014. gada 19. decembra lēmumu lietā Nr. SKA-797/2014.⁵⁰ Minēto Augstākās tiesas pieteikumu motivācija būtiski neatšķiras no administratīvo tiesu motivācijas gadījumā, ja tiesa atsakās piemērot ārpus pilnvarojuma pieņemtu Ministru kabineta noteikumu normu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles ietvaros. Tieši tāpat kā gadījumā, ja administratīvā tiesa patstāvīgi atsakās piemērot ārpus pilnvarojuma robežām pieņemtu Ministru kabineta noteikumu normu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles ietvaros, arī gadījumos, kad Augstākā tiesa vērsās ar pieteikumu Satversmes tiesā sakarā ar Ministru kabineta pieļautu pilnvarojuma pārkāpumu, tiesa vienīgi noskaidroja tiesību normu iztulkošanas ceļā, kāds ir Ministru kabineta pilnvarojuma apjoms un vai attiecīgā piemērojamā tiesību norma neiziet ārpus tā.

Lai noskaidrotu, kādā formā administratīvajām tiesām būtu jāīsteno tiesību normu hierarhijas kontrole attiecībā uz izpildvaras institūcijas pieņemtu tiesību normu, kas neatbilst Satversmes 64. pantam, ir jāpievērš uzmanība abām tiesību normām, kas šādos gadījumos tiek pārkāptas – attiecīgi Satversmes 64. pantu un izpildvaras institūciju pilnvarojošo likuma normu. Satversmes 64. pants tiesību norma, kas veido pamatu izpildvaras institūciju tiesībām pieņemt tiesību normas kā tādām. Papildus tas nosaka šo tiesību ierobežojumu, taču vienīgi negatīvā formā – no Satversmes 64. panta izriet tas, ko izpildvaras institūcija nedrīkst darīt (pārsniegt pilnvarojumu, ietiekties likumdevēja kompetencē vai noregulēt jautājumu, kuru likumdevējs jau ir izsmēloši noregulējis). Savukārt attiecīgā likuma norma, ar kuru izpildvaras institūcija tiek pilnvarota pieņemt tiesību normas, nosaka šo tiesību ierobežojumu pozitīvā formā – tā nosaka, kādu konkrētu jautājumu noregulēšanai izpildvaras institūcija ir tiesīga pieņemt tiesību normas.

Protams, kā iepriekš minēts, gadījumā, ja tiek pārsniegtas likumā noteiktā pilnvarojuma robežas, tiek vienlaikus pārkāptas abas normas – gan Satversmes 64. pants, gan pilnvarojošā likuma norma. Tomēr gadījumā, ja likumdevējs ir ievērojis Satversmes 64. pantu un nav

⁴⁸ Satversmes tiesas ierosināto un izskatīto lietu datubāze. Pieejama: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/> [aplūkota 2017. gada 18. aprīlī]

⁴⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 12. aprīļa lēmums lietā Nr. SKA-11/2010. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2014. gada 19. decembra lēmums lietā Nr. SKA-797/2014. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

pilnvarojis izpildvaras institūciju noregulēt tādu jautājumu, kas būtu jānoregulē pašam likumdevējam, jeb, citiem vārdiem, izpildvaras institūcija ir pilnvarota pieņemt tiesību normas tādā jautājumā, kuru atbilstoši Satversmes 64. pantam tā būtu tiesīga noregulēt, attiecīgā pilnvarojuma pārsniegšanas gadījumā pretruna rodas tieši starp izpildvaras institūcijas pieņemto tiesību normu un attiecīgo pilnvarojošo likuma normu. Proti, šādā gadījumā Satversmes 64. pants tiek pārkāpts vienīgi tiktāl, ka nav ievērots pienākums ievērot pilnvarojuma robežas. Taču pati pretruna pēc būtības izriet tieši no likuma pilnvarojošās tiesību normas neievērošanas, tas ir, pretruna rodas primāri starp likuma normu un izpildvaras institūcijas pieņemto tiesību normu. Jāņem vērā arī tas, ka šādā gadījumā tieši likuma pilnvarojošās normas saturs būs noskaidrojams, lai noteiktu, vai izpildvaras institūcija ir ievērojusi Satversmes 64. pantu. Proti, šādā gadījumā pretrunas būtība rodas tieši „likums – izpildvaras institūcijas pieņemta tiesību norma” līmenī, un tādēļ, pēc autora domām, tas būtu risināms kā šāda līmeņa tiesību normu hierarhiskā neatbilstība.

Līdz ar to autora ieskatā attiecībā uz Ministru kabineta vai citas izpildvaras institūcijas pieņemtu tiesību normu, kas pieņemta ārpus pilnvarojuma robežām (gan tādu, kas neietiecas likumdevēja ekskluzīvajā kompetencē, gan tādu, kas šajā ekskluzīvajā kompetencē ietiecas), administratīvajām tiesām būtu jāīsteno vienīgi patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole, patstāvīgi izvērtējot Ministru kabineta vai citas izpildvaras institūcijas pieņemtās tiesību normas atbilstību likuma normai. Administratīvajai tiesai ir vai nu jānoskaidro Ministru kabineta vai citas izpildvaras institūcijas pilnvarojuma apjoms un jāizvērtē, vai attiecīgā Ministru kabineta izpildvaras institūcijas tiesību norma ietilpst tajā (formālas pretrunas gadījumā), vai arī ir jāizvērtē, vai Ministru kabineta vai citas izpildvaras institūcijas tiesību norma paredz no likuma normas atšķirīgu tiesiskās attiecības vai faktiskās situācijas noregulējumu pēc būtības (materiālās pretrunas gadījumā).

Turpretim gadījumā, ja izpildvaras institūcijas noteikumu norma atbilst likumā noteiktajam pilnvarojumam, taču izpildvaras institūcijas tiesību normas regulējums ietiecas likumdevēja kompetencē, tādēļ, ka likumdevējs ir devis izpildvaras institūcijai pārāk plašu pilnvarojumu, pretruna rodas tieši starp izpildvaras institūcijas pieņemto tiesību normu un Satversmes 64. pantu. Proti, nav pilnvarojošajā likuma normā noteiktais pozitīvais ierobežojums tiek ievērots, taču nav ievērots Satversmes 64. pantā noteiktais negatīvais ierobežojums. Līdz ar to šādos gadījumos ir īstenojama vienīgi iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole, administratīvajai tiesai vēršoties ar pieteikumu Satversmes tiesā.

2. TIESĪBU NORMU HIERARHIJAS KONTROLES ĪSTENOŠANAS PRIEKŠNOTEIKUMI

Tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumi tiesību zinātnē nav plaši aplūkoti. Analizējis, kas administratīvajai tiesai ir jāņem vērā, lai īstenotu tiesību normu hierarhijas kontroli, konkrēti – iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, ir Dr. iur. Jānis Neimanis,⁵¹ kā arī Dr. iur. Aivars Endziņš.⁵² Savukārt konkrētus priekšnoteikumus līdz šim formulējusi vienīgi Dr. iur. Marina Borkoveca. M. Borkoveca ir konstatējusi šādus tās īstenošanas priekšnoteikumus: „1) tā ir pieļaujama tikai konkrētajā administratīvajā procesā tiesā, lemjot par konkrēto pieteikumu (skatot individuālo lietu), proti, pārbaudot administratīvā akta vai faktiskās rīcības tiesiskumu un noskaidrojot privātpersonas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības; 2) tiesai pastāv šaubas par iestādes piemērotās vai administratīvajā tiesas procesā piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām; 3) tas ir nepieciešams, lai aizsargātu demokrātiskas, tiesiskas valsts pamatprincipu, it sevišķi cilvēktiesību, ievērošanu.”⁵³

Pirmo un otro priekšnoteikumu M. Borkoveca ir izveidojusi no diviem Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas teksta fragmentiem, savukārt kā trešo priekšnoteikumu viņa izmantoja Administratīvā procesa likuma 2. panta 1. punktā noteikto administratīvā procesa likuma mērķi. M. Borkovecas identificētie priekšnoteikumi tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanai administratīvajā procesā tiesā, konkrēti – pirmais un otrais priekšnoteikums ir formulēti ļoti vispārīgi, faktiski apkopojot vienā punktā un savstarpēji nenošķirot vairākus priekšnoteikumus. Turklāt M. Borkoveca nav sniegusi detalizētāku analīzi par viņas norādīto priekšnoteikumu saturu. Šādi formulējot tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumus, neminēti paliek vairāki būtiski tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību elementi, kas ļauj gūt padziļinātu izpratni par šo tiesību juridisko dabu. Savukārt trešais priekšnoteikums, autora ieskatā ir lieks, jo tiesību norma, no kuras tas aizgūts, atspoguļo administratīvā procesa būtību kā tādu. Ir pašsaprotams, ka, ja jau visam administratīvajam procesam ir jābūt vērstam uz demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatprincipu ievērošanu, tad administratīvajam procesam tiesā vai atsevišķai šā procesa ietvaros veicamajai darbībai, protams, tāpat jābūt vērstai uz šo mērķu sasniegšanu. Tādējādi trešais M. Borkovecas

⁵¹ Neimanis J. Pārbaudei nododamās normas nozīme lietas izskatīšanā un uzskats par normas neatbilstību satversmei: novērtējuma kritēriji un pamatojuma plašums. Augstākās tiesas biļetens, 2011. Maijs, nr. 2. 20.-22. lpp.

⁵² Endziņš A. Par tiesas pieteikumu Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2002. 10. septembris, nr. 18. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/66142-par-tiesas-pieteikumu-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]

⁵³ Borkoveca M. Tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā tiesā. Jurista Vārds, 2007. 27. marts, Nr. 13. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/154949-tiesibu-normu-hierarhijas-kontrole-administrativaja-tiesa/> [aplūkots 01.02.2017.]

piedāvātais priekšnoteikums pēc būtības nenēs nekādu funkcionālu nastu – tam nav juridiski metodoloģiska rakstura. Ņemot vērā iepriekš minēto, autora ieskatā, nevar piekrist M. Borkovecas piedāvātajam administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumu uzskaitījumam.

Daudz precīzāki tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumi var tikt izsecināti no paša Administratīvā procesa likuma 104. panta. Lai noskaidrotu tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumus, ir nepieciešams veikt Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas iztulkošanu un analīzi, skatoties uz to tieši caur metodoloģisku prizmu.

Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmā daļa nosaka: „Pārbaudot administratīvā akta vai faktiskās rīcības tiesiskumu un noskaidrojot privātpersonas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības, tiesa šaubu gadījumā pārbauda, vai iestādes piemērotā vai administratīvajā tiesas procesā piemērojamā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.”⁵⁴ Šajā salīdzinoši vienkārši formulētajā tiesību normā autors saskata šādus priekšnoteikumus tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanai administratīvajā procesā tiesā:

- 1) tiesību normu hierarhijas kontrole jāīsteno administratīvās lietas iztiesāšanas procesā;
- 2) tiesai jārodas šaubām par izvērtējamās tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai;
- 3) izvērtējamajai tiesību normai ir jābūt tādai, kas ir jāpiemēro, lai atrisinātu administratīvā procesa pamatā esošo tiesisko strīdu.

Pareiza izpratne par šiem priekšnoteikumiem ir nepieciešama, lai administratīvās tiesas, apsverot nepieciešamību īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli, nepārsniegtu savas kompetences robežas. Līdz ar to ir nepieciešams apskatīt katru no minētajiem kritērijiem tuvāk, lai noskaidrotu to saturu un tādējādi gūtu skaidru priekšstatu par tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas pieļaujamību.

Pirmais priekšnoteikums izriet no formulējuma „pārbaudot administratīvā akta vai faktiskās rīcības tiesiskumu un noskaidrojot privātpersonas publiski tiesiskos pienākumus vai tiesības”. Šis formulējums ir gandrīz identisks administratīvā procesa tiesā definīcijai, kas sniegta Administratīvā procesa likuma 103. panta pirmajā daļā, saskaņā ar kuru „[a]dministratīvā procesa tiesā būtība ir tiesas kontrole pār iestādes izdota administratīvā akta vai iestādes faktiskās rīcības tiesiskumu vai lietderības apsvērumiem rīcības brīvības ietvaros, kā arī privātpersonas publiski tiesisko pienākumu vai tiesību noskaidrošana un no publisko

⁵⁴ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

tiesību līguma izrietošo strīdu izskatīšana”.⁵⁵ Atšķirībā no Administratīvā procesa likuma 103. panta pirmās daļas 104. panta pirmā daļa neietver norādi uz strīdiem, kas izriet no publisko tiesību līgumiem. Tomēr nav nekāda objektīva pamatojuma, kādēļ liegt administratīvajām tiesām īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli tieši gadījumā, ja konkrētais administratīvi tiesiskais strīds izriet no publiski tiesiskā līguma. Gluži otrādi, minētais Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas formulējums liecina, ka likumdevējs pēc būtības vēlējis nevis norādīt, ka tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā procesā tiesā ir īstenojama atkarībā no lietas pamatā esošā strīda rakstura, bet to, ka tā ir īstenojama līdztekus konkrētās administratīvās lietas izskatīšanai pēc būtības. Tādējādi ir acīmredzams, ka Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmā daļa satur neprecīzu formulējumu un ka administratīvās tiesas ir tiesīgas īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli jebkura administratīvā procesa ietvaros neatkarīgi no konkrētā pieteikuma priekšmeta.

No minētā Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas formulējuma izriet, ka tiesību normu hierarhijas kontrole nav patstāvīga administratīvo tiesu funkcija. Neatkarīgi no tiesību normu hierarhijas kontroles formas tā var tikt īstenota vienīgi kā administratīvās tiesas primārās funkcijas – tiesas spriešanas administratīvajā procesā – daļa, proti, tiesību normu hierarhijas kontrolei administratīvajā procesā ir administratīvās lietas pamatā esošā strīda risināšanai pakārtotas funkcijas daba. Administratīvā tiesa nevar izlemt jautājumu par tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai (neatkarīgi no tiesību normu hierarhijas kontroles formas) ārpus tiesas spriešanas konkrētā administratīvajā lietā (piemēram, pieņemt patstāvīgu lēmumu par vēršanos ar pieteikumu Satversmes tiesā).

Šajā kontekstā ir svarīgi, ka ar jēdzienu „iztiesāšanas process” ir izprotamas tiesas spriešanas process šā jēdziena visplašākajā nozīmē – ikviena tiesas darbību, kad tā piemēro tiesību normas kā tiesu varas institūcija.

Acīmredzami, primāri šāda darbība ir administratīvā procesa pamatā esošā tiesiskā strīda atrisināšana, pirmās instances, apelācijas instances vai kasācijas instances administratīvajai tiesai pieņemot spriedumu, ar kuru attiecīgais strīds tiek izspriests pēc būtības. Tomēr tiesību normu hierarhijas kontrole ir īstenojama arī blakus sūdzības vai procesa dalībnieka sūdzības (piemēram, sūdzību par nepienācīgu vai neatbilstošu tiesas nolēmuma izpildi)⁵⁶ izskatīšanas procesā. Tā, piemēram, lietā Nr. SKA-724/2015 Augstākā tiesa, izskatot procesa dalībnieka blakus sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas lēmumu, atzina, ka apgabaltiesa pamatoti atteicās piemērot Ministru kabineta noteikumu normu, pamatojoties uz Administratīvā procesa

⁵⁵ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

⁵⁶ Turpat. 376. panta otrā daļa.

likuma 104. panta trešo daļu.⁵⁷ Lai arī konkrētajā gadījumā Augstākā tiesa vienīgi izvērtēja apgabaltiesas lēmumā veiktās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesiskumu, ir jāņem vērā, ka blakus sūdzības izskatīšanas gadījumā, kā savā praksē norādījusi Augstākā tiesa,⁵⁸ tiesai ir pienākums pēc būtības izlemt attiecīgo procesuālo jautājumu no jauna. Līdz ar to, arī atzīstot apgabaltiesas veikto tiesību normu hierarhijas kontroli par tiesisku, Augstākā tiesa šajā gadījumā pēc būtības veica patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli atkārtoti.

Tāpat tiesību normu hierarhijas kontrole var tikt īstenota, tiesai izlemjot jebkādu procesuālo jautājumu. Tā, piemēram, Administratīvajā lietā Nr. A420781610 Administratīvās rajona tiesas lēmumā par administratīvā akta darbības apturēšanu, tiesai konstatējot, ka jautājuma par administratīvā akta darbības apturēšanu izlemšanai piemērojamo Ministru kabineta noteikumu normu Ministru kabinets pieņēma, pārkāpjot sava pilnvarojuma robežas un atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta trešajai daļai atteicās piemērot attiecīgo tiesību normu šā lēmuma ietvaros.⁵⁹ Arī jebkura cita procesuāla jautājuma izlemšanas procesā, konstatējot, ka papildus šim priekšnoteikumam ir izpildījušies arī visi pārējie tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumi, administratīvā tiesa būs tiesīga to īstenot.

Iztiesāšanas procesa jēdziena kontekstā atsevišķi jāizceļ tiesvedība kasācijas instances tiesā. Atšķirībā no lietas izskatīšanas pirmās un apelācijas instances tiesā lietas izskatīšana kasācijas instances tiesā faktiski norit divos posmos. Vispirms attiecīgā kasācijas sūdzībai jātiek izskatītai pēc būtības, tas ir, „jāiztur pārbaude” Augstākās tiesas kā kasācijas instances tiesas rīcības sēdē. Rīcības sēdē Augstākā tiesa izlemj, vai konkrētajā gadījumā ir ierosināma kasācijas tiesvedība, vai arī kasācijas tiesvedības ierosināšana ir atsakāma.⁶⁰ Ja nepastāv neviens no Administratīvā procesa likuma 338.¹ panta pirmajā vai otrajā daļā atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, Augstākā tiesa pieņem lēmumu par kasācijas tiesvedības ierosināšanu un secīgi pieņem spriedumu, atzīstot apelācijas instances tiesas spriedumu par pamatotu vai nepamatotu.⁶¹ Arī izskatot kasācijas sūdzību rīcības sēdē, Augstākajai tiesai ir jāīsteno tiesību normu hierarhijas kontrole. Šis pienākums tieši izriet no Administratīvā procesa likuma 338. panta astotās daļas,⁶² kas noteic tiesnešu kolēģijas tiesības rīcības sēdes ietvaros izlemt jautājumu par pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesai, tas ir, par iniciējošās tiesību normu

⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. SKA-724/2015. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 9. punkts.

⁵⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2017. gada 27. janvāra lēmums lietā Nr. SKA-694/2017. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 5. punkts.

⁵⁹ Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 13. decembra lēmums par administratīvā akta darbības apturēšanu lietā Nr. A420781610. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 10.-10.4. punkts.

⁶⁰ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 338. panta pirmā daļa.

⁶¹ Turpat. 348. panta pirmā daļa.

⁶² Turpat.

hierarhijas kontroles īstenošanu. Ņemot vērā, ka nepastāv objektīvi iemesli uzskatīt, ka likumdevējs būtu vēlējis ierobežot Augstākās tiesas tiesnešu kolēģijas tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības, ir secināms, ka ar Administratīvā procesa likuma 338. panta astoto daļu likumdevējs ir vēlējis norādīt, ka arī rīcības sēžu ietvaros Augstākās tiesas tiesnešu kolēģija ir tiesīga īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli kā tādu.

Turpretim tiesību normu hierarhijas kontroli tiesa nebūtu tiesīga īstenot, kad tā darbojas kā iestāde, piemēram, atbildot uz personas iesniegumu, izskatot personas informācijas pieprasījumu vai tiesas priekšsēdētājam izdodot vispārēju administratīvo aktu, ar kuru tiktu noteiktas prasības tiesas telpu apmeklētājiem (piemēram, liegums ienest noteiktus priekšmetus tiesas telpās). Tam par pamatu ir iepriekš minētā administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles pakārtotā daba. Tiesību normu hierarhijas kontrole var tikt īstenota vienīgi tiesas spriešanas ietvaros, ciktāl bez tās īstenošanas nav iespējams atrisināt administratīvā procesa pamatā esošo tiesisko strīdu.

Otrais priekšnoteikums ir ietverts formulējumā „šaubu gadījumā”. Vienlaikus šis priekšnoteikums izriet arī no Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktā⁶³ lietotā jēdziena „uzskata”. Pārformulējot otro priekšnoteikumu var izteikt šādi: „Tiesai ir šaubas jeb tiesa uzskata, ka konkrētā tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai”.

Ja tas, ka šaubām jeb uzskatam par tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai ir jārodas tieši tiesai, skaidri un nepārprotami izriet no Administratīvā procesa likuma 104. panta gramatiskā formulējuma, tad ģenerālklausulas „šaubas” satura noskaidrošanai ir nepieciešama padziļināta šā priekšnoteikuma analīze. Proti, īstenojot tiesību normu hierarhijas kontroli, tiesa noskaidro, vai konkrētā tiesību norma atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Atbilstoši konkrētajam priekšnoteikumam tiesību normu hierarhijas kontrole var tikt veikta vienīgi tad, ja tiesai vēl pirms attiecīgo tiesību normu savstarpēja izvērtējuma ir radušās šaubas par konkrētas tiesību normas atbilstību attiecīgajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Tādējādi varētu šķist, ka tiesas šaubām, kurām jārodas vēl pirms tiesību normu savstarpējās salīdzināšanas, ir subjektīvs raksturs, proti, ka tiesa īsteno tiesību normu hierarhijas kontroli, ja tiesas sastāvs vai nu konstatē acīmredzamu tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai vai arī intuitīvi nojauš, ka tiesību norma, iespējams, neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Tomēr Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmajā daļā minētajām tiesas šaubām ir ne vien objektīvs raksturs, jo ar vārdu „šaubas” konkrētajā gadījumā likumdevējs ir norādījis uz vairākiem tiesību normu piemērošanas procesa posmiem.

⁶³ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

Pirmkārt, meklējot piemērojamo tiesību normu, tiesību normu piemērotājs var konstatēt, ka attiecībā uz vienu un to pašu faktisko situāciju ir vienlaikus piemērojamas vairākas tiesību normas, kuru tiesiskie sastāvi daļēji sakrīt, un viena no konkurējošajām tiesību normā izslēdz citas piemērošanu jeb konstatēt tiesību normu kolīziju.⁶⁴ Kolīzijas atrisināšanai tiesību normu piemērotājam ir secīgi jāpielieto kolīziju normas, pārejot pie nākamās tikai tad, ja iepriekšējā nevar tikt piemērota.⁶⁵ Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas kontekstā vislielākā nozīme ir tieši otrajai kolīziju risināšanas normai, kas ir piemērojama, ja atbilstoši pirmajai kolīziju risināšanas normai nav izdevies novērst kolīziju tiesību normu iztulkošanas ceļā.⁶⁶ Otrā kolīziju risināšanas norma paredz, ka gadījumā, ja kolīzija rodas starp augstāka juridiskā spēka tiesību normu un zemāka juridiskā spēka tiesību normu, ir jāpiemēro augstāka juridiskā spēka tiesību norma.⁶⁷

Kolīzija starp dažāda juridiskā spēka tiesību normām faktiski nozīmē zemāka juridiskā spēka tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Tā kā tiesību normu kolīzija var tikt konstatēta vienīgi pēc piemērojamo tiesību normu iztulkošanas, ņemot vērā noskaidroto tiesību normu saturu,⁶⁸ konstatējot šādu kolīziju, tiesību normu piemērotājs jau ir noskaidrojis, kuri potenciāli piemērojamo tiesību normu elementi „krustojas” un kāds ir šo pretrunu raksturs. Tātad tieši šādu pretrunu jeb izvērtējamās tiesību normas neatbilstības augstāka juridiskā spēka tiesību normai konstatēšana obligāta tiesību normu piemērošanas procesa posma ietvaros ir šaubas Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas izpratnē, kā arī tiesas uzskats Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punkta izpratnē un attiecīgi arī priekšnoteikums tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanai. Līdz ar to otrais priekšnoteikums ir nevis tiesas subjektīvas un vispārīgas šaubas, bet gluži otrādi – pamatojoties uz konkrētām juridiskām metodēm, tiesas konstatēta izvērtējamās tiesību normas neatbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Kā norādījis J. Neimanis, „Pieteikuma [Satversmes tiesai] pamats ir tiesas (tiesneša) uzskats par tiesību normas, kas būtu jāpiemēro konkrētā tiesas (tiesneša) lietvedībā esošā lietā vai ir tikusi piemērota iestādē, [neatbilstību] augstāka juridiskā spēka tiesību normai (aktam). Pieteikuma pamatā nevar būt šaubas, jo tiesai (tiesnesim) pieteikums ir juridiski jāmotivē”.⁶⁹

⁶⁴ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 163. lpp.

⁶⁵ Iljanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. Grām: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums Dr. habil. iur. prof. Edgara Meļķiņa zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003. 96. – 109. lpp.

⁶⁶ Turpat. 101.-105. lpp.

⁶⁷ Turpat. 101.-105. lpp.

⁶⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 159. lpp.

⁶⁹ Neimanis J. Pārbaudei nododamās normas nozīme lietas izskatīšanā un uzskats par normas neatbilstību satversmei: novērtējuma kritēriji un pamatojuma plašums. Augstākās tiesas biļetens, 2011. Maijs, nr. 2. 22. lpp.

Līdzīgu viedokli par to, ka ar tiesas šaubām izprotama tāda pārliecība par tiesību normu hierarhisko neatbilstību, lai būtu iespējams pamatot nolēmumu, paudis arī A. Endziņš.⁷⁰

Arī Satversmes tiesa, izvērtējot Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikumus, ir uzsvērusi nepieciešamību nepārprotami konstatēt izvērtējamās tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, norādot, ka „ [t]iesas tiesības vērsties konstitucionālajā tiesā, ja lietas izskatīšanas gaitā rodas pamatotas šaubas par lietā piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām, jeb tā sauktā konkrētā kontrole nav prejudiciālais jautājums par lietā piemērojamās tiesību normas interpretāciju.”⁷¹

Tā kā atbilstoši šim priekšnoteikumam, ņemot vērā Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas nepārprotamo formulējumu, izšķiroša nozīme ir tieši tiesas konstatētajai izvērtējamās tiesību normas neatbilstībai augstāka juridiskā spēka tiesību normai, procesa dalībnieka šaubas vai pārliecība, ka attiecīgā tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai, un attiecīgi lūgums veikt tiesību normu hierarhijas kontroli nav pietiekams, lai administratīvā tiesa to īstenotu. Procesā dalībnieku šaubu ietekmi uz tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanu administratīvajā procesā tiesā precīzi raksturojusi Augstākā tiesa, norādot, ka „ [t]iesa, izspriežot konkrētu strīdu, piemēro tiesību normas. Tā ietvaros tiesai, citastarp ir pienākums pārbaudīt, vai zemāka juridiskā spēka tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Ja tiesa nonāk pie secinājuma, ka tiesību norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmei, tiesai pašai nav kompetence šo tiesību normu atzīt par neatbilstošu un nepiemērot, bet gan ir pienākums iesniegt par to pieteikumu Satversmes tiesai. Tiesas rīcība, noskaidrojot, vai šāda neatbilstība ir konstatējama, nepārkāpj tās kompetenci. Personas viedoklis par tiesību normas neatbilstību Latvijas Republikas Satversmei pats par sevi nenoteic tiesas pienākumu iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai. Līdz ar to, tā kā apgabaltiesa konkrētajā lietā neuzskatīja, ka attiecīgās Ministru kabineta noteikumu normas neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, tai nebija pienākuma iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai.”⁷² Analogiski tiesai nav pienākuma īstenot arī patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli tikai tādēļ, ka to ir lūdzis administratīvā procesa dalībnieks.

⁷⁰ Endziņš A. Par tiesas pieteikumu Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2002. 10. septembris, nr. 18. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/66142-par-tiesas-pieteikumu-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]

⁷¹ Par likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta pirmās daļas 19. punkta „c” apakšpunkta (2001. gada 22. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2011. 15. decembris, nr. 197. 7. punkts.

⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. SKA-347/2009. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/15495.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] 16.punkts.

Tai pašā laikā kļūdaini būtu apgalvot, ka procesa dalībnieka lūgumam veikt tiesību normu hierarhijas kontroli nav nekādas ietekmes uz administratīvo procesu tiesā. „Tiesas pienākums argumentēt spriedumus nav saprotams kā prasība detalizēti atbildēt uz jebkuru argumentu. Tiesnešiem ir jāuzklausā argumenti, bet viņiem nav pienākums detalizēti atrunāt jebkuru iesniegumu vai skaidri atbildēt uz jebkuru paskaidrojumu. Tiesai ir atļauts izvērtēt argumentus, kurus tā uzskata par nozīmīgiem no tiesību viedokļa. Tikai tad, ja tiesa nav analizējusi kādu būtisku vai izšķirošu argumentu, ir konstatējams [pārkāpums]. Tas, cik daudz spriedumā ir jāargumentē, atkarīgs no lietas apstākļiem.”⁷³

Procesa dalībnieka arguments, ka strīda izšķiršanai piemērojamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai, jebkurā gadījumā ir būtisks arguments, uz kuru tiesai ir jāsniedz atbilde. Ja procesa dalībnieka aizdomas par piemērojamās tiesību normas neatbilstību izrādītos pamatotas un piemērojamā tiesību norma nebūtu piemērojama attiecīgā tiesiskā strīda risināšanā, tas neizbēgami ietekmētu attiecīgā administratīvā procesa rezultātu. Līdz ar to, ja administratīvā tiesa nav izvērtējusi šādu procesa dalībnieka iebildumu, proti, nav pat apsvērusi patstāvīgās vai iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles nepieciešamību savā spriedumā vai lēmumā, tas attiecīgi ir atzīstams par patvaļas aizlieguma principa⁷⁴ pārkāpumu un automātiski ir pamats pārsūdzēt attiecīgo tiesas nolēmumu.

Protams, tiesa var arī konstatēt, ka konkrētajā gadījumā piemērojamā tiesību norma pilnībā atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Taču arī šādu konstatējumu tiesa nedrīkst „noklusēt”. Vienmēr, kad procesa dalībniekam ir radušās šaubas par piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, administratīvajai tiesai ir jāpārlicinās, vai šīs šaubas ir pamatotas. Šāda pārbaude tiesai ir jāveic arī tad, kad procesa dalībnieks nav pienācīgi pamatojis savas šaubas, piemēram, nemaz nenorādot attiecīgu augstāka juridiskā spēka tiesību normu, kurai piemērojamā tiesību norma viņa ieskatā neatbilst. Kā labas prakses piemēru šajā ziņā var minēt Administratīvās apgabaltiesas 2010. gada 11. maija spriedumu lietā Nr. A42581707, kura ietvaros Administratīvā apgabaltiesa norādīja: „Pieteicējs norāda, ka šajā lietā bija jāapsver iespēja piemērot [Administratīvā procesa likuma] 104.panta trešo daļu. [...] Apgabaltiesa pārbaudīja pieteicēja norādi par Rīkojuma Nr.38 1. punkta (noteikto rīta celšanos plkst.6.00) neatbilstību ārējām tiesību normām, un šādu neatbilstību nekonstatēja. Pieteicējs, apelācijas sūdzībā atsaucoties uz Administratīvā procesa likuma 104.panta trešo daļu, nenorāda kādu ārējo normatīvo aktu vai vispārējo tiesību principu, kuram neatbilst Rīkojuma Nr.38 1.punkts un Rīkojuma Nr.41 1.punkts. Arī apgabaltiesa

⁷³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. SKA-346/2007. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2007/ad090707.doc [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī] 10. punkts.

⁷⁴ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 9. pants.

nekonstatē Rīkojuma Nr.38 1.punkta un Rīkojuma Nr. 41 1. punkta neatbilstību kādam ārējam normatīvajam aktam vai tieši piemērojamam vispārējam tiesību principam, tādējādi nesaskata pamatu [Administratīvā procesa likuma] 104.panta trešās daļas piemērošanai konkrētajā lietā.”⁷⁵

Trešais priekšnoteikums ir precīzi formulēts Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmajā daļā – tiesību normai, kuras atbilstības izvērtējumu paredzēts veikt, ir jābūt iestādes piemērotai vai administratīvajā procesā tiesā piemērojamai. Šā priekšnoteikuma saturu konkretizē iepriekš apskatītais pirmais priekšnoteikums tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanai. Proti, tā kā saskaņā ar pirmo priekšnoteikumu tiesību normu hierarhijas kontrole var tikt īstenota vienīgi konkrētas administratīvās lietas iztiesāšanas ietvaros, saskaņā ar trešo priekšnoteikumu administratīvā tiesa var īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli pār tiesību normu vienīgi tad, ja tā ir piemērota administratīvajā procesā iestādē vai būtu piemērojama administratīvajā procesā tiesā tieši šajā konkrētajā administratīvajā lietā. Pirmā šā priekšnoteikuma daļa, proti, formulējums „iestādes piemērota” norāda, ka administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības aptver jebkuru tiesību normu, saskaņā ar kuru attiecīgā iestāde administratīvajā procesā ir izdevusi konkrētu administratīvo aktu, veikusi faktisko rīcību vai pildījusi publisko tiesību līgumu, par kuru administratīvajā lietā pastāv strīds. Turpretim ievērojami lielāka nozīme, noskaidrojot administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību piemērošanā un šo tiesību juridiskās dabas izzināšanā ir tieši otrajai minētā formulējuma daļai, proti, „administratīvajā procesā tiesā piemērojamā tiesību norma”. Tieši šis formulējums ļauj vēl vairāk konkretizēt administratīvo tiesu tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērumu.

Viens no Administratīvā procesa likuma mērķiem ir pakļaut neatkarīgas, objektīvas un kompetentas tiesu varas kontrolei izpildvaras darbības konkrētu starp valsti un privātpersonu pastāvošo publiski tiesisko attiecību ietvaros.⁷⁶ Šīs kontroles īstenošanas pamats ir personas pieteikums, kas norāda uz iespējami prettiesisku izpildvaras rīcību vai lēmumu. Līdz ar to pirmās instances tiesas šo kontroli īsteno, ievērojot pieteikuma robežas,⁷⁷ bet apelācijas instances tiesas papildus ievēro arī apelācijas sūdzības robežas.⁷⁸ Savukārt šīs kontroles rezultāts ir administratīvās tiesas spriedums, ar kuru tieši šis konkrētais administratīvi tiesiskais

⁷⁵ Administratīvās apgabaltiesas 2010. gada 11. maija spriedums lietā Nr. A42581707. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/18322.pdf> [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī] 10.3. punkts.

⁷⁶ Tiesu prakses vispārīgums. Pieteikuma nepieņemšana vai tiesvedības izbeigšana lietā sakarā ar to, ka pieteikumu iesniegusi persona, kurai nav šādu tiesību. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. 2006. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/2-pieteik_nepienemsana-2006.doc [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī] 5. lpp.

⁷⁷ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 249. pants.

⁷⁸ Turpat. 294. panta pirmā daļa un 302. panta pirmā daļa.

strīds tiek izšķirts, nosakot administratīvā procesa dalībnieku tiesības un pienākumus.⁷⁹ Tātad pirmās un apelācijas instances tiesas uzdevums administratīvajā procesā ir izlemt konkrēto strīdu pēc būtības – piemērojot materiālo tiesību normas, radīt konkrētas tiesiskās sekas vai, ja pieteikums ir par iestādes tiesību piemērošanas akta tiesiskuma pārbaudi – pārbaudīt, vai iestāde rīkojusies tiesiski, izdodot administratīvo aktu vai veicot faktisko rīcību, vai izpildot publisko tiesību līgumu.. Trešais priekšnoteikums, konkrēti – jēdziens „jāpiemēro” un „ko iestāde ir piemērojusi” tādējādi norāda, ka īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli var vienīgi pār tādu tiesību normu, kuras ir jāpiemēro, lai konkrētajā lietā nonāktu pie taisnīga lietas atrisinājuma, vai kuru pārbaude ir jāveic, lai noteiktu, vai iestāde rīkojusies tiesiski, proti, pēc būtības izlemtu lietas pamatā esošo strīdu. Administratīvā tiesa nevar īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli pār tādu tiesību normu, kuras piemērošana konkrētās administratīvās lietas iztiesāšanai nav nepieciešama. Citiem vārdiem, tiesas šaubām par piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, kuru dēļ, kā iepriekš minēts, tiesa nedrīkst attiecīgo tiesību normu piemērot, ir jābūt par šķērslī lietas izspriešanai. Tātad no trešā priekšnoteikuma izriet, ka arī gadījumā, ja tiesai rodas pamatotas šaubas par tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, tā nav tiesīga īstenot tās hierarhijas kontroli, ciktāl šīs tiesību normas piemērošana nav nepieciešama lietas izspriešanai un galīgā nolēmuma pieņemšanai lietā.

Šajā ziņā jānorāda uz īpatnību, kas saistīta ar kasācijas instances tiesas kompetenci. Kasācijas instances tiesas kompetence būtiski atšķiras no pirmās un apelācijas instances tiesu kompetences. Kasācijas instances tiesas kompetence Administratīvā procesa likumā ir nostiprināta tā 325. pantā, kas paredz, ka administratīvā procesa dalībnieks var pārsūdzēt tiesas spriedumu kasācijas kārtībā vienīgi tad, ja tiesa ar šo spriedumu ir pārkāpusi materiālo vai procesuālo tiesību normas vai, izskatot lietu, pārsniegusi savas kompetences robežas.⁸⁰ No šīs tiesību normas, kā uz to vairākkārt ir norādījusi Augstākā tiesa, izriet, ka lietas faktisko apstākļu un pierādījumu pārvērtēšana pēc būtības (tai skaitā pirmreizēja izvērtēšana gadījumā, ja pārsūdzētajā spriedumā tiesa nav vērtējusi kādu lietas apstākli vai pierādījumu) neietilpst Augstākās tiesas kā kasācijas instances tiesas kompetencē.⁸¹ Lakoniski, bet precīzi kasācijas instances tiesas kompetenci vispārējās jurisdikcijas tiesu kontekstā ir raksturojusi arī Satversmes tiesa, norādot, ka lietas faktisko apstākļu pārbaude un pārvērtēšana Augstākās tiesas kā kasācijas instances tiesas kompetencē neietilpst. „Kasācijas instances tiesā tiek skatīti tikai

⁷⁹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 253. – 256.² pants.

⁸⁰ Turpat.

⁸¹ Piem., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 30. jūlija spriedums lietā Nr. SKA-461/2008. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 6. punkts un tajā minētā Augstākās tiesas prakse.

quaestiones iuris, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību. Viens no kasācijas instances mērķiem ir sekmēt tiesību normu vienveidīgu interpretāciju un piemērošanu visā valstī”.⁸²

Minētie kasācijas instances tiesas kompetences raksturojumi atšķirīgā formā, Augstākajai tiesai raksturojot kasācijas instances tiesas kompetenci negatīvā formā (attiecīgās administratīvās lietas ietvaros pamatojot, kādēļ konkrēti kasācijas sūdzībā ietverti argumenti nevar tikt izvērtēti), bet Satversmes tiesai – raksturojot to pozitīvā formā, būtībā pasaka vienu un to pašu. Secinājums, kas izriet no minētajām definīcijām ir, ka kasācijas instances tiesa nekad neizšķir lietas pamatā esošo strīdu, ka kasācijas instances tiesa ir „tiesību tiesa”.

Ja pirmās un apelācijas instances tiesas spriedumā tiek lemts par to, kādas ir administratīvā procesa dalībnieku tiesības un pienākumi un kāda rīcība tiem ir jāveic, proti, tiek radītas konkrētas tiesiskās sekas un tādējādi ietekmēta tiesiskā realitāte, tad ar kasācijas instances tiesas nolēmumu kasācijas instances tiesā tiek lemts vienīgi par to, vai pirmās vai apelācijas instances tiesa nav pieļāvusi kļūdas tiesību normu piemērošanā. Ar kasācijas instances tiesas spriedumu netiek ietekmēta tiesiskā realitāte jeb, citiem vārdiem, ar kasācijas instances tiesas spriedumu tiesību normas, kas regulē strīdus jautājumu, netiek piemērotas.

Protams, hronoloģiski tieši kasācijas instances tiesas nolēmums ir pēdējais nolēmums, un tieši no kasācijas instances tiesas nolēmuma pieņemšanas brīža tiek skaitīts sešu mēnešu termiņš personas konstitucionālās sūdzības iesniegšanai⁸³ vai pieteikuma iesniegšanai Eiropas Cilvēktiesību tiesā.⁸⁴ Tomēr, ja kasācijas instances tiesa atzīst apelācijas instances tiesas spriedumu par tiesisku un pamatotu, procesa dalībnieku tiesības un pienākumi izriet tieši no apelācijas instances tiesas, nevis kasācijas instances tiesas sprieduma. Kasācijas instances tiesa noskaidro piemērojamo tiesību normu saturu, izvērtē, kā tās būtu piemērojamas, un pārbauda, vai pirmās vai apelācijas instances tiesa attiecīgās tiesību normas ir piemērojusi pareizi, nevis izlemj, kā būtu jāneregulē procesa dalībnieku tiesiskās attiecības pēc būtības. Atzīstot kasācijas kārtībā pārsūdzēto tiesas spriedumu par prettiesisku, kasācijas instances tiesa atspoguļo savā spriedumā pareizu tiesību normas saturu un piemērošanas metodoloģiju, bet konkrētu tiesisko seku noteikšanu atstāj attiecīgi pirmās vai apelācijas instances tiesai, nododot lietu jaunai izskatīšanai.⁸⁵ Ja pēc tam apelācijas instances tiesas pieņemtais nolēmums netiek pārsūdzēts, tas kļūst par galīgo nolēmumu attiecīgajā administratīvajā procesā tiesā.

⁸² Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7. jūnijs, nr. 89. 12. punkts.

⁸³ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103. 19.² panta ceturtais daļa

⁸⁴ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13. jūnijs, nr. 143/144.

⁸⁵ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 348. panta 2. punkts un 349. panta ceturtais daļas 2. punkts.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesību īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli administratīvajā procesā tiesā kasācijas tiesvedības ietvaros, būtiska nozīme ir Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas formulējumam „vai administratīvajā procesā tiesā piemērojamā tiesību norma”. Šim formulējumam ir divējāda nozīme. Pirmkārt, no tā izriet, ka administratīvās tiesas izvērtē tādu tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, kuras vēl nav piemērotas, bet neizbēgami būs jāpiemēro, lai konkrēto lietu izskatītu. Otrkārt, šis formulējums ļauj atzīt, ka arī kasācijas instances tiesa ir tiesīga īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli, jo, lai arī kasācijas instances tiesa nepiemēro tiesību normas, tā pārbauda pirmās un apelācijas instances tiesas sprieduma tiesiskumu, identificējot tiesību normas, kuras pirmās vai apelācijas instances tiesai ir jāpiemēro konkrētajā lietā. Tādējādi, neskatoties uz to, ka pati kasācijas instances tiesa nepiemēro administratīvās lietas pamatā esoša strīda atrisināšanai piemērojamās tiesību normas un šādu tiesību normu neatbilstība augstāka juridiskā spēka tiesību normām formāli nav šķērslis pieņemt spriedumu par kasācijas kārtībā pārsūdzētā sprieduma tiesiskumu un pamatotību, arī kasācijas instances tiesai atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmajai daļai ir jāīsteno tiesību normu hierarhijas kontrole, ja tai rodas šaubas par konkrētajā lietā piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Trīs iepriekš minētie priekšnoteikumi tika izsecināti no Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmās daļas teksta, veicot tās sistēmisku iztulkošanu. Tomēr pastāv vēl viens tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikums, kas izriet nevis no Administratīvā procesa likuma 104. panta, bet no juridisko metožu piemērošanas.

Proti, ikvienā gadījumā, kad tiek konstatēta pretruna starp tiesiskajām sekām, ko divas tiesību normas paredz attiecībā uz vienu un to pašu faktisko situāciju, notiek tiesību normu kolīzija.⁸⁶ Kolīzija starp tiesību normām rodas arī tad, ja saturiskā pretrunā (materiālā tiesību normas neatbilstība, kas aplūkota tālāk šā pētījuma ietvaros) nonāk atšķirīga juridiskā spēka tiesību normas. Tiesību normu kolīziju atrisināšanai tiesību zinātnē ir izstrādātas un plaši atzītas piecas kolīziju normas, kas piemērojamas secīgi, lai attiecīgo kolīziju atrisinātu.⁸⁷ Tomēr vēl pirms kolīziju normu piemērošanas ikvienam tiesību normu piemērotājam ir jāmēģina atrisināt attiecīgo kolīziju tiesību normu iztulkošanas ceļā. „Jau klasiskie tiesību iztulkošanas noteikumi paredz, ka normas cik vien iespējams, jāiztulko tādējādi, lai izvairītos no pretrunām: jāiztulko

⁸⁶ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 159.lpp.

⁸⁷ Turpat. 166.lpp.

likumi atbilstoši konstitūcijai un noteikumi – atbilstoši likumiem, kā arī jānorobežo līdzvērtīgas tiesību normas citu no citas tā, lai tās varētu pastāvēt līdzās bez pretrunām.”⁸⁸

Uz nepieciešamību vispirms izmantot visas konkrētajā gadījumā pieejamās juridiskās metodes ir norādījusi arī Satversmes tiesa. „Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver piemērojamās tiesību normas atrašanu un atbilstošu iztulkošanas jeb interpretācijas metožu izmantošanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, judikatūras un tiesību doktrīnas izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu [..]. Ir atzīts arī tas, ka tiesai pirms vēršanās Satversmes tiesā ir konkrētās tiesību normas kontroles ietvaros jāpārbauda, vai nav iespējams ar juridisko metožu palīdzību atspēkot radušās šaubas par šīs tiesību normas neatbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām [..].”⁸⁹ Papildus Satversmes tiesa norādīja, ka, „[k]onstatējot likuma nepilnību, vispirms jāpārlicinās, vai to var novērst paša likuma ietvaros. Piemēram, ja likumā nav regulēta situācija, kura ir līdzīga citām tajā pašā likumā regulētām situācijām un kurai atbilstoši likuma mērķim vajadzētu būt noregulētai, uz neregulēto situāciju attiecināmas līdzīgo situāciju tiesiskās sekas. Savukārt tad, ja likuma nepilnību nevar novērst paša likuma ietvaros, risinājums jāmeklē visā tiesību sistēmā. Piemēram, ja likuma piemērošana noved pie netaisnīga rezultāta, jāraugās, vai taisnīgu rezultātu iespējams panākt, piemērojot vispārējos tiesību principus. Ja tiesību piemērotājs likuma nepilnību nevar novērst tiesību sistēmas ietvaros, tad šāda nepilnība ir jānovērš likumdevējam, balstoties uz tiesībpolitiskiem apsvērumiem.”⁹⁰ „Satversmes tiesa kāda tiesību jautājuma izlemšanā var iesaistīties tad, ja nepastāv vai jau ir pilnībā izmantoti visi citi tiesību sistēmā pieejamie līdzekļi, lai atrisinātu konkrētu tiesisko strīdu, un konkrētās tiesību normas kontroles ietvaros ir atzīstama vienīgi par galīgo tiesību aizsardzības instanci. Par minētajiem līdzekļiem ir uzskatāma arī tāda tiesību normu interpretācija un piemērošana, kas novērš radušos vai iespējamo kādas tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām”⁹¹

Analoģiskas atziņas par nepieciešamību vispirms mēģināt novērst tiesību normu pretrunu ar juridisko metožu palīdzību Satversmes tiesa ir norādījusi, arī atsakot ierosināt tiesvedību.⁹²

⁸⁸ Iļjanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. Grām: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums Dr. habil. iur. prof. Edgara Melņiņa zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003.101. lpp.

⁸⁹ Par Aizsargjoslu likuma 36. panta otrās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 2. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2015. 4. marts, nr. 45. 12. punkts.

⁹⁰ Turpat. 12. punkts.

⁹¹ Par likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta pirmās daļas 19. punkta „c” apakšpunkta (2001. gada 22. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2011. 15. decembris, nr. 197. 7. punkts.

⁹² Piem., Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 116. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Satversmes tiesas 2010. gada 8. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-115-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 11. jūnijs, nr. 93. 9.1. punkts.

No Satversmes tiesas prakses tādējādi izriet, ka prasība vispirms mēģināt atrisināt tiesību normu kolīziju juridisko metožu pielietošanas ceļā ir ne vien tiesību doktrīnā atzīts tiesību normu piemērošanas procesa solis, bet arī priekšnoteikums, lai administratīvā tiesa varētu vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā, tas ir, īstenot iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli. Lai sekmīgi īstenotu iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, tiesai ir obligāti jāpārlicinās, vai konkrētā pretruna nav šķietama. Ja tiesību normu iztulkošanas ceļā administratīvā tiesa var novērst radušos pretrunu, tad jāsecina, ka pretruna starp tiesību normām nemaz nepastāv – tiesību normu saturs un tvērums nepārklājas vai arī pārklājas, taču ir saskanīgs. Savukārt kļūdaino priekšstatu par pretrunas esamību konkrētajā gadījumā ir radījusi nepareiza vai nepilnīga juridisko metožu pielietošana. Šādas šķietamas pretrunas gadījumā nav pamata īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli. Tieši tādēļ šis priekšnoteikums, lai arī tas ir apskatīts galvenokārt tieši iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles kontekstā, attiecas uz tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanu kā tādu neatkarīgi no tās īstenošanas formas. Ja nepastāv tiesību normu pretruna, ko novērst, nevar tikt īstenota nedz patstāvīgā, nedz iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.

Pielietojot juridiskās metodes, konkrēti, ar tiesību normas iztulkošanas palīdzību tiesību normu savstarpējo pretrunu ir izdevies novērst Augstākajai tiesai savā spriedumā lietā Nr. SKA-219/2012, kurā Augstākā tiesa norādīja: „Parasti atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmajai daļai administratīvajā lietā piemērojamās normas neatbilstības Satversmei izvērtēšana ir nododama Satversmes tiesai. Tomēr izskatāmajā gadījumā Senāts uzskata, ka lietu var izskatīt bez vēršanās Satversmes tiesā. Latvijas Sodu izpildes kodeksa 77. panta pirmajā daļā minētās dzīvojamās platības izmērs ir noteikts nevis imperatīvi kā vienīgais iespējamais, bet tam ir noteikts minimālais sliekšnis. Citiem vārdiem, dzīvojamā platība uz katru notiesāto kamerā var būt arī lielāka, bet tā nedrīkst būt mazāka par noteikto. Skaidrības labad likumdevējam norma attiecībā uz minimālās platības izmēru būtu jālabo. Tajā pašā laikā Senāts piekrīt apgabaltiesai, ka normu ir iespējams piemērot tā, lai neveidojas Satversmes 95. panta un Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta pārkāpums. Tas nozīmē analizēt katra gadījuma individuālos apstākļus.”⁹³

Šajā gadījumā Augstākā tiesa konstatēja, ka Latvijas Sodu izpildes kodeksa 77. panta pirmā daļa⁹⁴ paredzēja vienīgi minimālo dzīvojamo platību, kas nodrošināma uz vienu ieslodzīto, bet neierobežoja iestādes tiesības noteikt arī ieslodzītajam labvēlīgāku platības lielumu. Tātad minētā tiesību norma varēja tikt piemērota arī tā, lai tās piemērošanas rezultātā

⁹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-219/2012. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/121961.pdf> [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī] 15.punkts.

⁹⁴ Latvijas Sodu izpildes kodekss: LR likums. Ziņotājs, 1971. 1. janvāris, nr. 1.

netiktu pieļauts Satversmes 95. pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā ietvertais spīdzināšanas un citādas necilvēcīgas apiešanās aizliegums. Protams, arī pati Augstākā tiesa pamanīja, ka tiesību normas spēkā esība attiecīgajā redakcijā (kura ir spēkā arī uz šā pētījuma izstrādes brīdi), var radīt problēmas tās piemērošanā praksē – tas, ka tiesību norma *expressis verbis* pieļauj tādas dzīvojamās platības nodrošināšanu ieslodzītajam, kas neatbilst Satversmes 95. panta un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. panta minimālajam standartam, rada risku, ka atsevišķos gadījumos šī tiesību norma var tikt piemērota neatbilstoši augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Tomēr tas nenozīmē, ka pastāv šo tiesību normu pretruna, kas nevar tikt atrisināta to savstarpēji atbilstošas piemērošanas ceļā.

Tātad papildus trim iepriekš minētajiem tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumiem pastāv ceturtais – **neiespējamība novērst konstatēto pretrunu starp izvērtējamo tiesību normu un augstāka juridiskā spēka tiesību normu juridisko metožu pielietošanas ceļā.**

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, pārformulējot no Administratīvā procesa likuma 104. panta sākotnēji izsecinātos tiesību normu hierarhijas kontroles priekšnoteikumus tā, lai tie atspoguļotu to patieso saturu, un sakārtojot tos loģiskā secībā, autors izvirza šādus tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas administratīvajā procesā tiesā priekšnoteikumus:

- 1) Tiesību normu hierarhijas kontrole tiek īstenota, tiesai īstenojot tiesas spriešanas funkciju (izšķirot strīdu pēc būtības vai izlemjot procesuālu jautājumu, kura izlemšana savukārt ir nepieciešama strīda tiesiskai izšķiršanai);
- 2) Izvērtējamo tiesību normu ir nepieciešams piemērot, lai atrisinātu administratīvā procesa pamatā esošo strīdu pēc būtības vai atrisinātu attiecīgo procesuālo jautājumu, vai arī attiecīgā tiesību norma jau tikusi piemērota administratīvajā procesā, un ir jāizvērtē tās piemērošanas tiesiskums;
- 3) Ir konstatēta pretruna starp izvērtējamo tiesību normu un augstāka juridiskā spēka tiesību normu;
- 4) Šo pretrunu nav iespējams novērst ar juridisko metožu palīdzību.

Tad, ja ir konstatēts, ka iestājušies visi četri minētie priekšnoteikumi, administratīvā tiesa ir tiesīga īstenot tiesību normu hierarhijas kontroli izvērtējamās tiesību normas un attiecīgās augstāka juridiskā spēka tiesību normas juridiskajam spēkam atbilstošā formā.

3. PATSTĀVĪGĀ TIESĪBU NORMU HIERARHIJAS KONTROLE

3.1 Patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošana

Papildus administratīvajām tiesām patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli, kā iepriekš minēts, Latvijas tiesību sistēmā īsteno Satversmes tiesa, kura tika izveidota tikai un vienīgi tās īstenošanas nolūkā. Protams, Satversmes tiesa kā institūcija, kuras primārā funkcija ir tieši tiesību normu hierarhijas kontrole, savā praksē ir attīstījusi daudz padziļinātāku izpratni par patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles procesu. Arī tiesību zinātnē ir relatīvi plaši (salīdzinot ar administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesībām) apskatīts Satversmes tiesas process un tā nianšes. Protams, starp Satversmes tiesas un administratīvo tiesu funkcijām pastāv būtiskas atšķirības. Tomēr, ņemot vērā, ka atšķirības abu institūciju darbības tiesiskajā regulējumā nav tādas, kas ietekmētu to īstenojamās patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles metodoloģiju (piespiestu tās izmantot atšķirīgu pieeju patstāvīgas tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanā), gan tiesību zinātnes atziņas, gan pašas Satversmes tiesas prakse, kas attiecas uz patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas metodoloģiju Satversmes tiesā, ir vienlīdz attiecināmas arī uz administratīvo tiesu īstenoto patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli.

Līdz ar to turpmākā administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas metodoloģija ir aplūkota kopsakarā ar Satversmes tiesas tiesību normu hierarhijas kontroles metodoloģiju. Protams, Satversmes tiesa, atšķirībā no administratīvajām tiesām, ir tiesīga atzīt tiesību normas par spēkā neesošām, pieņemot spriedumu ar vispārsaistošu spēku,⁹⁵ kamēr administratīvās tiesas var vienīgi nepiemērot par neatbilstošu atzīto tiesību normu konkrētajā administratīvajā procesā.⁹⁶ Tomēr no patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles metodoloģijas viedokļa šīm atšķirībām nav nozīmes.

Patstāvīgas tiesību normu hierarhijas kontroles ietvaros administratīvā tiesa var atzīt tiesību normu par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai divējādi. Pirmkārt, tiesību norma var tikt atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai formālu iemeslu dēļ, bet otrkārt – materiālu iemeslu dēļ.

Tiesību normas formāla neatbilstība ir konstatējama gadījumos, kad attiecīgā tiesību norma nevar tikt atzīta par tiesību normu sakarā ar tās pieņemšanas procesā pieļautiem pārkāpumiem. Tipiskākais šāda gadījuma piemērs ir gadījumi, kad administratīvā tiesa konstatē, ka strīdus tiesību norma ir pieņemta *ultra vires*.

⁹⁵ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103. 32. panta otrā daļa.

⁹⁶ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 104. panta pirmā daļa.

Piemēram, administratīvajā lietā Nr. A421010709 Administratīvā rajona tiesa konstatēja, ka likumdevējs ar likumu deleģējis Ministru kabinetam vienīgi tiesības noteikt kārtību, kādā aprēķināms un maksājams nekustamā īpašuma nodoklis un kādā piemērojami ar likumu noteiktie atvieglojumi, kā arī kārtību, kādā administrējami minētā nodokļa parādi. Administratīvā rajona tiesa konstatēja, ka ar 2009. gada 7.aprīļa grozījumiem Ministru kabineta noteikumu Nr. 495 60.¹ punkta 2. apakšpunktā atsevišķai nodokļu objektu grupai atņemtas likumā noteiktās priekšrocības. Izvērtējusi likuma „Par nekustamā īpašuma nodokli”⁹⁷ regulējumu un secinājusi, ka Ministru kabinets nav pilnvarots patstāvīgi noteikt nodokļa apmēru, maksātāju loku un atvieglojumus, Administratīvā rajona tiesa atzina, ka Ministru kabinets ir pārkāpis savas pilnvarojuma robežas un ka šā iemesla dēļ minētā Ministru kabineta noteikumu norma atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta trešajai daļai konkrētajā lietā nav piemērojama.⁹⁸

Šādā gadījumā tiesību norma ir neatbilstoša augstāka juridiskā spēka tiesību normai, proti, tai trūkst juridiska spēka jau tāpēc vien, ka attiecīgais sekundārais likumdevējs nemaz nevarēja piešķirt tiesību normai juridisko spēku, jo trūkst likuma normas (sekundāro likumdevēju pilnvarojošas normas), kas sasaistītu sekundārā likumdevēja pieņemto tiesību normu ar pamatnormu kā juridiskā spēka avotu. Citiem vārdiem, nav „zara”, uz kura izaugt šai „lapai” – izvērtējamajai sekundārā likumdevēja pieņemtajai tiesību normai nav primārā likumdevēja tiesību normas, no kuras tai būtu jāizriet. Tieši tādēļ šādā gadījumā nozīme tiesību normas saturam ir tikai tiktāl, ciktāl tas ļauj noskaidrot, vai sekundārais likumdevējs ir ievērojis sava pilnvarojuma robežas. Tā kā, konstatējot, ka tiesību norma savas formas (pilnvarojuma trūkuma) dēļ *a priori* nevar būt apveltīta ar juridisko spēku nav nozīmes tam, kādā veidā ar šo tiesību normu attiecīgais jautājums ir noregulēts

Salīdzinot ar Satversmes tiesas patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles metodoloģiju, tiesību normas formālās atbilstības izvērtējums atbilst Satversmes tiesas veiktā izvērtējuma posmam, kurā tiek izvērtēts, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu, ievērojot Satversmes tiesas metodoloģiju. „Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei, vispirms jāpārbauda, vai ierobežojums noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, t. i.: 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību; 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām; 3) vai likums ir pietiekami skaidri

⁹⁷ Par nekustamā īpašuma nodokli: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 17. jūnijs, nr. 145/147.

⁹⁸ Administratīvās rajona tiesas 2011. gada 17. augusta spriedums lietā Nr. A421010709. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/23786.pdf> [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 10. punkts.

formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas, kā arī vai likums nodrošina aizsardzību pret tā patvaļīgu piemērošanu”⁹⁹

Satversmes tiesa, izvērtējot, vai ierobežojums ir noteikts ar likumu, pārliecinās, vai attiecīgā izvērtējamā tiesību norma pēc savas formas vispār var būt apveltīta ar juridisko spēku, citastarp izvērtējot, vai likumdevējs nav pārsniedzis sava pilnvarojuma robežas. Analogiski arī administratīvās tiesas varētu patstāvīgi konstatēt tiesību normas formālo neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību norma gadījumā, ja 1) izvērtējamās tiesību normas pieņemšanas procesā ir pieļauts procesuāls pārkāpums, kas ietekmē tās juridisko spēku (protams, arī šajā gadījumā atzīstot tiesību normu vienīgi par nepiemērojamu, bet ne spēkā neesošu) vai 2) ja izvērtējamā tiesību norma nav likumā noteiktajā kārtībā izsludināta. Šajā gadījumā rodas izvērtējamās tiesību normas pretruna ar tās pieņemšanas kārtību noteicošajām likuma normām. Administratīvās tiesas tomēr nevarētu īstenot patstāvīgu tiesību normu hierarhijas kontroli gadījumā, ja izvērtējamā tiesību norma ir neskaidra.

Proti, visas minētās prasības, tai skaitā arī prasība, lai tiesību norma būtu skaidra, izriet no Satversmes 1. pantā ietvertā tiesiskas valsts principa. Taču atšķirībā no pirmā un otrā Satversmes tiesas izsecinātā likumības kritērija, kuru ievērošana tiek noskaidrota, vērtējot likuma normas, kas nosaka tiesību normas pieņemšanas kārtību, prasība pēc tiesību normas skaidrības izriet tieši no Satversmes 1. panta. Citiem vārdiem, formālas neatbilstības pārbaude pēc būtības līdzinās iepriekš apskatītajam gadījumam ar tiesību normas neatbilstību Satversmes 64. pantam. Arī gadījumā, ja tiesību norma nav pienācīgi pieņemta vai izsludināta, vai ir neskaidra, tā neatbilst vienlaikus Satversmes un tās pieņemšanas kārtību noteicošai likuma normai. Vienīgais izņēmums ir gadījums, kad tiesību norma ir neskaidra, jo šī prasība izriet tieši no Satversmes 1. panta, un nav zemāka juridiskā spēka tiesību normas, no kuras šādā gadījumā izrietētu pretruna. Līdz ar to jautājuma par tiesību normas neskaidrību risināšana piekrīt Satversmes tiesai, un šādā gadījumā administratīvajai tiesai būtu jāīsteno iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole. Līdz ar to, piemēram, Augstākās tiesas pieeja iepriekš minētajā spriedumā lietā Nr. SKA-555/2012, patstāvīgi izlemjot, ka tiesību norma ir pārāk neskaidra, un tādēļ nepiemērojot to kā neatbilstošu Satversmes 1. pantam,¹⁰⁰ nav korekta.

Pretstatā tiesību normas formālai neatbilstībai ir **tiesību normas materiāla neatbilstība**. Tiesību normas materiālā neatbilstība izriet tieši no tiesību normas satura, tas ir, tiesību normas radīto tiesisko seku nesavietojamību ar kādas augstāka juridiskā spēka tiesību normas

⁹⁹ Balodis K. Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2016. 24. maijs, nr. 21. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268646-pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. SKA-555/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2012/555-ska-2012.doc [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 8. punkts.

regulējumu. Tiesību normas materiālās neatbilstības konstatēšanā vislielākā rūpība ir pievēršama pareizai un pilnīgai savstarpēji salīdzināmo tiesību normu iztulkošanai. Vienīgi pilnīgi un precīzi noskaidrojot abu attiecīgo tiesību normu saturu, ir iespējams izdarīt pamatotus secinājumus par to, vai izvērtējamā tiesību norma atbilst konkrētai augstāka juridiskā spēka tiesību normai.

Materiālā tiesību normas neatbilstība administratīvo tiesu praksē tie konstatēta daudz retāk, nekā formālā neatbilstība. Tiesību normas materiālo neatbilstību Administratīvā rajona tiesa konstatēja administratīvajā lietā Nr. A42721208.¹⁰¹ Administratīvā rajona tiesa šajā lietā konstatēja, ka piemērojamo Ministru kabineta noteikumu normas paredz no Civillikuma 1043. panta¹⁰² atšķirīgu regulējumu attiecībā uz to, ar kuru brīdi persona ir uzskatāma par mantotās mantas īpašnieku. Administratīvā rajona tiesa secināja, ka „pastāvēja kolīzija starp Ministru kabineta noteikumu normām un Civillikuma normu. Atbilstoši kolīziju risināšanas noteikumiem, ja konstatē pretrunu starp dažāda juridiskā spēka tiesību normām, piemēro to tiesību normu, kurai ir augstāks juridiskais spēks. Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 104.panta trešo daļu, tiesa atzīst, ka Noteikumu Nr.357 29.punkts un Noteikumi Nr.793 63.punkts neatbilst Civillikuma 1034.pantam un līdz ar to šajā lietā nav piemērojumi.”¹⁰³

Īstenojot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli gadījumā, ja pastāv materiālā tiesību normu hierarhiskā neatbilstība, administratīvajai tiesai, kā tika minēts sakarā ar tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumiem un sakarā ar tiesību normu atbilstību Satversmes 64. pantam, vispirms ir jānoskaidro abu savstarpēji salīdzināmo tiesību normu tvērums, pielietojot tiesību normu iztulkošanas metodes un izmantojot visus attiecināmos tiesību palīgavotus, pēc tam jāpārlicinās, vai abas tiesību normas ir attiecināmas uz attiecīgo faktisko situāciju vai tiesisko attiecību, par kuru ir strīds administratīvajā procesā. Tad administratīvajai tiesai ir jāpārlicinās, ka patiešām pastāv tiesību normu kolīzija – ka izvērtējamās tiesību normas paredz atšķirīgas tiesiskās sekas attiecīgajai situācijai, un ka šo kolīziju nevar atrisināt, saskaņojot abu tiesību normu iztulkojumus vai ar tiesību tālākveidošanas palīdzību (tas ir, jākonstatē, ka nepastāv likuma robs). „Izgājusi cauri” šiem novērtējuma soļiem, administratīvā tiesa varēs konstatēt, vai attiecīgā zemāka juridiskā spēka tiesību norma ir neatbilstoša augstāka juridiskā spēka tiesību normai un attiecīgi nepiemērojama administratīvajā procesā.

¹⁰¹ Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. A42721208. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 8.-13. punkts.

¹⁰² Civillikums: LR likums. Valdības Vēstnesis, 1937. 20. februāris, nr. 41.

¹⁰³ Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. A42721208. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 13. punkts.

Jānorāda, ka administratīvajām tiesām vienmēr jāievēro noteikta secība, izvērtējot, vai konkrētā tiesību norma ir nepiemērojama, vispirms izvērtējot tiesību normas formālo atbilstību, un pēc tam tās materiālo atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Ja tiesību norma „izkrīt” formālās atbilstības pārbaudē, tas ir, ja tiesību norma pēc savas formas neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai (tai *a priori* nevajadzētu būt juridiskam spēkam), nav nozīmes tam, vai tās regulējums ir atbilstošs augstāka juridiskā spēka tiesību normai pēc sava satura.

Administratīvo tiesu sniegtā motivācija un tiesību normas savstarpējās hierarhiskās atbilstības izvērtējuma atspoguļojums attiecīgajā administratīvās tiesas nolēmumā vienmēr ir daudz koncentrētāks un bieži vien vispārīgāks, nekā Satversmes tiesas spriedumu secinājumu daļā ietvertais izklāsts. Tomēr šāda būtiska atšķirība ir saprotama, ņemot vērā administratīvo tiesu īstenotās patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles pakārtoto raksturu. Administratīvās tiesas primāri pieņem nolēmumus, lai atrisinātu procesuālu jautājumu vai izšķirtu administratīvā procesa pamatā esošo tiesisko strīdu, nevis lai risinātu tiesību normu hierarhiskās atbilstības problēmas. Administratīvā tiesa līdz ar to nevar veltīt plašu argumentāciju tiesību normu hierarhiskās atbilstības izvērtējumam, kā to dara, piemēram, Satversmes tiesa. Tai pašā laikā administratīvā tiesa nedrīkst aprobežoties ar vispārīgiem argumentiem. Atbilstoši patvaļas aizlieguma principam tiesai ir pienākums pamatot savu secinājumu, ka tiesību norma nav piemērojama, tā, lai pilnībā atspoguļotu tiesas apsvērumus, kas izdarīti tiesību normu savstarpējā izvērtējuma procesā un lai attiecīgi no šiem apsvērumiem nepārprotami izrietētu tiesas secinājums, ka izvērtējamā tiesību norma nav piemērojama. Citiem vārdiem, tiesas tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas rezultātā izdarītajam secinājumam nedrīkst būt deklaratīvs raksturs.

Svarīgs ir jautājums, par administratīvo tiesu rīcību, kad tiek konstatēta patstāvīgai tiesību normu hierarhijas kontrolei pakļauto tiesību normu materiālā neatbilstība vienlaikus gan likuma, gan Satversmes normai. Jāatzīst, ka administratīvo tiesu prakse šajā jautājumā ir visai neskaidra.

Tā, piemēram, Administratīvā rajona tiesa 2010. gada 5. augusta lēmumā lietā Nr. A420700810¹⁰⁴ papildus tam, ka Ministru kabinets ir rīkojies *ultra vires*, konstatēja, ka Ministru kabineta noteikumu normas piemērošana radītu nepamatoti atšķirīgu attieksmi pret divām līdzīgām personu grupām, tādējādi pārkāpjot Satversmes 91. pantu. Atzinusi, ka likumdevējs nevarēja pilnvarot Ministru kabinetu izdot Satversmei neatbilstošus noteikumus rajona tiesa nolēma nepiemērot Ministru kabineta noteikumu normas atbilstoši Administratīvā

¹⁰⁴ Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 5. augusta lēmums lietā Nr. A420700810. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 10.-10.4. punkts.

procesa likuma 104. panta trešajai daļai, un to vietā ir piemērot augstāka juridiskā spēka tiesību normas.¹⁰⁵ Savukārt 2012. gada 16. novembra spriedumā lietā Nr. SKA-555/2012 Augstākā tiesa sakarā ar piemērojamās Ministru kabineta noteikumu normas neatbilstību Satversmei konstatēja, ka piemērojamā Ministru kabineta noteikumu norma vienlaikus neatbilst Administratīvā procesa likuma 7. un 10. pantā ietvertajiem tiesiskuma un tiesiskās paļāvības principam, kuri savukārt izriet no Satversmes 1. panta un tādēļ atzina par pamatotu Administratīvās apgabaltiesas rīcību, nepiemērojot strīdus Ministru kabineta noteikumu normu saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu.¹⁰⁶

Abi iepriekš minētie gadījumi ir principiāli atšķirīgi. Pirmajā gadījumā Administratīvā rajona tiesa primāri konstatēja Ministru kabineta noteikumu normas izdošanu *ultra vires*, kas arī secīgi kļuva par tās nepiemērošanas iemeslu, savukārt neatbilstība Satversmei tika konstatēta „starp citu” – vienīgi kā papildarguments, lai pamatotu, ka likumdevējs nevarēja piešķirt Ministru kabinetam pilnvaras pieņemt antikonstitucionālus noteikumus un ka tādējādi Ministru kabinets rīkojies *ultra vires*. Turpretim otrajā gadījumā Augstākā tiesa faktiski konstatēja, ka strīdus Ministru kabineta noteikumu norma neatbilst tieši Satversmes 1. pantam, taču, konstatējot, ka no Satversmes 1. panta izrietošie vispārējie tiesību principi, kuriem neatbilstoša bija strīdus Ministru kabineta noteikumu norma, ir tieši nostiprināti Administratīvā procesa likuma normās, Augstākā tiesa nolēma, ka šajā lietā nav pamata vērsties Satversmes tiesā.

Šāda Augstākās tiesas pieeja nav korekta, ja tiek ievērota attiecīgajās Administratīvā procesa likuma normās ietvertu tiesību principu juridiskā daba. Konkrētajā gadījumā Augstākā tiesa vērtēja strīdus tiesību normas atbilstību tiesiskuma principam, kas ietverts Satversmes 1. pantā,¹⁰⁷ kā arī tiesiskās paļāvības principam, kas tāpat izriet tieši no Satversmes 1. panta.¹⁰⁸ Proti, tiesiskuma un tiesiskās paļāvības principi ir vispārējie tiesību principi, kas izriet tieši no tiesiskas un demokrātiskas valsts iekārtas. Tas, ka šie principi papildus ir nostiprināti arī Administratīvā procesa likuma normās, nenozīmē, ka tie pārstāj būt par vispārējiem tiesību principiem, kuriem romāņu-ģermāņu tiesību sistēmā, tai skaitā Latvijas tiesību sistēmā, piemīt konstitucionāla ranga juridiskais spēks. Administratīvā procesa likuma ietvaros ir nostiprināti

¹⁰⁵ Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 5.augusta lēmums lietā Nr. A420700810. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 10.3. punkts.

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. SKA-555/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2012/555-ska-2012.doc [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī] 8. punkts.

¹⁰⁷ Piem., Par likuma „Par valsts budžetu 2011. gadam” apakšprogrammas 23.00.00 atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7. februāris, nr. 21. 9. punkts.

¹⁰⁸ Piem., Par likuma “Par nodokļiem un nodevām” 16. panta 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 28. jūnijs, nr. 100. 4.punkts.

ne vien vispārējie tiesību principi, bet arī atsevišķas juridiskās metodes – tiesību normu iztulkošana¹⁰⁹ un tālākveidošana,¹¹⁰ kā arī kolīziju normas.¹¹¹

Tomēr, arī ja attiecīgās tiesību normas tiktu ar Administratīvā procesa likuma grozījumiem izslēgtas no likuma, tas nenozīmētu, ka administratīvajā procesā vairs nav jāveic tiesību normu iztulkošana vai tālākveidošana vai ka, risinot tiesību normu kolīzijas, kolīziju normu vietā būtu jāvadās pēc tiesību normu piemērotāja subjektīviem apsvērumiem. Šīs juridiskās metodes izriet no tiesiskas valsts tiesību sistēmas, un tādēļ to esība un pienākums tās ievērot nevar tikt ierobežots ar konkrētu tiesību normu.¹¹² Juridiskās metodes pastāv ārpus pozitīvā tiesiskā regulējuma. Arī vispārējie tiesību principi ir pārpozitīvi – tie parasti pastāv kā nerakstītas tiesību normas, un, lai arī likumdevējs var tos pozitivizēt, tas nevar šos tiesību principus formāli atcelt vai grozīt.¹¹³ Vispārējais tiesību princips nemaina savu juridisko dabu un nezaudē savu juridisko spēku, arī ja tas ir pozitivizēts likuma vai vēl zemāka juridiskā spēka tiesību normā. Līdz ar to, arī vērtējot Ministru kabineta noteikumu vai pašvaldības saistošo noteikumu tiesību normas atbilstību likuma normai, kurā nostiprināts vispārējais tiesību princips, patiesībā tiek vērtēta tās atbilstība tieši vispārējam tiesību principam kā konstitucionāla ranga normai.

Līdz ar to Administratīvā procesa likuma 104. panta trešā daļa nevar tikt piemērota, tas ir, patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole nevar tikt īstenota, ja attiecīgā likuma norma, kurai neatbilst Ministru kabineta noteikumu vai pašvaldības saistošie noteikumi, ir tiesību norma, kurā ir nostiprināts vispārējais tiesību princips. Ievērojot iepriekš analizēto likumdevēja nodomu kategoriski norobežot administratīvo tiesu un Satversmes tiesas tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvērumu, īstenojot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli šādā gadījumā, administratīvā tiesa iejauktos Satversmes tiesas ekskluzīvajā kompetencē veikt konstitucionālo kontroli.

Taču ārpus administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesību tvēruma nav katrs gadījums, kad attiecīgā likuma norma satur kādu tiesību principu. Šajā ziņā ir nepieciešams paturēt prātā atšķirību starp vispārējiem tiesību principiem un nozares tiesību principiem, jo tieši no tā, kuras kategorijas tiesību princips ir ietverts likuma normā, ir atkarīgs, vai administratīvā tiesa būs tiesīga attiecībā konkrētajā gadījumā īstenot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli.

¹⁰⁹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164. 17. panta pirmā, trešā un ceturtnā daļa.

¹¹⁰ Turpat. 17. panta otrā daļa.

¹¹¹ Turpat. 15. panta trešā – desmitā daļa.

¹¹² Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015. 30.-31. lpp.

¹¹³ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 68.lpp.

Vispārējie tiesību principi ir nerakstītas konstitucionāla ranga tiesību normas. Vispārējie tiesību principi prevalē pār likumdevēja izdotajiem normatīvajiem tiesību aktiem, tai skaitā pār formālo konstitūciju.¹¹⁴ „Visos gadījumos, kad ir notikusi vispārējo tiesību principu un rakstīto tiesību normu kolīzija, vispārējiem tiesību principiem ir prioritāte pār attiecīgo rakstīto tiesību normu, kas ir pretrunā ar tiem, jo vispārējie tiesību principi izriet no visas tiesiskās sistēmas, tie atspoguļo šīs sistēmas garu un nosaka tās saturu.”¹¹⁵ Vispārējie tiesību principi Latvijas tiesību sistēmā tiek izsecināti vai nu no konkrētām Satversmes normām (piemēram, vienlīdzības princips, kas tieši nostiprināts Satversmes 101. pantā), vai arī no tiesību sistēmas un tiesiskas un demokrātiskas valsts iekārtas kā tādas (piemēram, iepriekš minētie tiesiskuma un tiesiskās paļāvības principi, kurus Satversmes tiesa izsecināja no Satversmes 1. panta, kas savukārt noteic, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika).¹¹⁶

Turpretim nozares tiesību principi ir tvēruma ziņā daudz šaurāki – tie ir noteikti vai tiek atvasināti (izsecināti) no zemāka juridiskā spēka tiesību normām (galvenokārt likuma normām) un ir piemērojami vienīgi konkrētās tiesību nozares tiesisko attiecību ietvaros, nosakot, kā tiek piemērotas citas nozari regulējošās tiesību normas. Nozares tiesību princips ir, piemēram, Eiropas Savienības Tiesas praksē nostiprinātais nodokļu neitralitātes princips, kas liedz piemērot pievienotās vērtības nodokļa tiesisko regulējumu, liekot ar pievienotās vērtības nodokli apliekamai personai uzņemties pievienotās vērtības nodokļa nastu, nepamatoti liedzot tai tiesības uz priekšnodokļa atskaitīšanu.¹¹⁷ Atšķirībā no tiesiskuma principa, kas kā vispārējs tiesību princips ir attiecināms uz ikkatru tiesisko attiecību, nodokļu neitralitātes princips pēc savas būtības ir piemērots vienīgi konkrētās nozares tiesisko attiecību regulēšanai – objektīvu iemeslu dēļ tas nevar tikt piemērots, piemēram, strīdos par publisko lietu lietošanu vai privāttiesiskajās attiecībās. Savukārt nozares tiesību princips, kas ir nostiprināts tiesību normā, ir, piemēram, Administratīvā procesa likuma 107. panta ceturtajā daļā¹¹⁸ ietvertais objektīvās izmeklēšanas princips, kas nosaka tiesas pienākumu aktīvi veikt visas nepieciešamās darbības, tai skaitā patstāvīgi iegūt pierādījumus, lai noskaidrotu objektīvo patiesību administratīvajā procesā tiesā. Šis nozares princips nevar tikt piemērots civilprocesa ietvaros, ņemot vērā, ka civilprocesā tiesību normas atbilstoši Civilprocesa likuma 10. panta pirmajai un otrajai daļai¹¹⁹ tiek piemērotas, ievērojot pavisam citu nozares tiesību principu – pušu sacīkstes principu.

¹¹⁴ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015. 78. lpp.

¹¹⁵ Turpat. 127.lpp.

¹¹⁶ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

¹¹⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2012.gada 18.oktobra spriedums lietā: C-525/11 Mednis. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CJ0525> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] p. 23.,24.

¹¹⁸ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

¹¹⁹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3. novembris, nr. 326/330.

Pretstatā objektīvās izmeklēšanas principam sacīkstes princips uzliek pusēm pienākumu savākt un iesniegt tiesai visus nepieciešamos pierādījumus, savukārt tiesa nav iesaistīta faktu meklēšanas procesā.¹²⁰

Nozares tiesību principi līdz ar to juridiskā spēka ziņā var tikt pielīdzināti tai tiesību normai, kas ir nozares tiesību principa pirmavots. Iepriekš minētie nozares principi, kas izriet no likuma normām, juridiskā spēka ziņā līdz ar to ir pielīdzināmi likuma normai. Šā iemesla dēļ administratīvās tiesas var īstenot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli vienīgi attiecībā uz nozares tiesību principiem, un nav tiesīgas īstenot patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli attiecībā uz likuma normām, kas satur vispārējos tiesību principus. Ja administratīvās tiesas ieskatā ir konstatējama Ministru kabineta noteikumu vai pašvaldības saistošo noteikumu normas neatbilstība vispārējo tiesību principu saturošai likuma normai, administratīvajai apgabaltiesai ir jāveic iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole un jāvēršas ar pieteikumu Satversmes tiesā.

3.2 Patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles sekas

Kā iepriekš minēts sakarā ar vispārējiem tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumiem administratīvajā procesā tiesā, administratīvās tiesas īsteno tiesību normu hierarhijas kontroli konkrēta tiesiska strīda risināšanas procesā tiktāl, ciktāl attiecīgās tiesību normas ir nepieciešamas strīda atrisināšanai. Attiecīgi arī administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesisko seku tvērums nepārsniedz konkrētās tiesvedības robežas.

Jāuzsver, ka, lai raksturotu administratīvo tiesu patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesisko seku tvērumu, autors apzināti izmantoja tieši jēdzienu „konkrētajā administratīvajā procesā”, nevis, piemēram, „administratīvajā procesā tiesā”. Administratīvās tiesa secinājums, ka tiesību norma ir neatbilstoša un konkrētajā lietā nepiemērojama, ietekmē visu administratīvo procesu, kas savukārt sastāv no administratīvā procesa iestādē un administratīvā procesa tiesā.¹²¹

Administratīvajam procesam ir divas secīgas daļas – administratīvais process iestādē un administratīvais process tiesā.¹²² Tā kā administratīvais process tiesā norisinās tikai pēc administratīvā procesa iestādē, administratīvā procesa tiesā ietvaros veiktās patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles rezultāti objektīvu iemeslu dēļ nespēj ietekmēt šo agrāko

¹²⁰ Vaivods K. Objektīvās izmeklēšanas princips. Grām: Administratīvais process tiesā. Aut. kol. Dr. iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008. 261.lpp.

¹²¹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

¹²² Turpat.

administratīvo procesu iestādē. Tādēļ, piemēram, gadījumā, ja persona vērsusies administratīvajā tiesā ar pieteikumu par administratīvā akta atzīšanu par pretiesisku un materiālo zaudējumu atlīdzināšanu, administratīvais process noslēgsies ar administratīvo procesu tiesā, tas ir, ar administratīvās tiesas spriedumu, kurā būs secināts, vai administratīvais akts ir tiesisks un vai zaudējumi ir atlīdzināmi.

Tomēr ne vienmēr administratīvais process noslēdzas ar administratīvo procesu tiesā, un atkarībā no tiesā iesniegtā pieteikuma veida administratīvajam procesam tiesā var sekot administratīvā procesa iestādē turpinājums. Administratīvais process iestādē turpinās pēc administratīvā procesa tiesā, ja pieteikums, uz kura pamata ierosināta tiesvedība, pieprasa kompetentās iestādes aktīvu rīcību – labvēlīga administratīvā akta izdošanu vai faktiskās rīcības veikšanu vai pārtraukšanu. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 254.panta otro daļu, pieņemot spriedumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesa spriedumā nosaka attiecīgā „administratīvā akta saturu un izdošanas termiņu, ja iestādei vairs nav jāizdara lietderības apsvērumi”.¹²³ Proti, tiesa var vienīgi izlemt jautājumu par to, vai administratīvais akts ir jāizdod un, ja tas ir jāizdod, kādam ir jābūt tā saturam. Administratīvā tiesa neregulē pušu tiesiskās attiecības, bet, kā tas ir noteikts Administratīvā procesa likuma 103. pantā,¹²⁴ vienīgi kontrolē iestādes rīcības tiesiskumu. Tikai kompetentā iestāde ir ar likumu pilnvarota neregulēt starp iestādi un attiecīgo privātpersonu pastāvošās tiesiskās attiecības pēc būtības, tas ir, izdot attiecīgo administratīvo aktu, un tiesa nedrīkst iejaukties iestādes kompetencē, aizstājot ar savu spriedumu tās administratīvo aktu. Spriedums atbilstoši Administratīvā procesa likuma 254.panta otrajai ceturtajai daļai var izņēmuma kārtā īslaicīgi (līdz iestādes administratīvā akta izdošanai) aizstāt attiecīgo administratīvo aktu vienīgi tad, ja iestādei nav rīcības brīvības attiecībā uz administratīvā akta saturu. Analogiski iestādei ir arī pienākums veikt faktisko rīcību vai izbeigt faktisko rīcību, kā to paredz Administratīvā procesa likuma 255. panta pirmā un otrā daļa.¹²⁵

Tātad attiecīgā administratīvā procesa ietvaros patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas rezultātā attiecīgā tiesību norma kļūst nepiemērojama. Tomēr problēmu rada tas, ka pēc būtības augstāka juridiskā spēka tiesību normai (normām) neatbilstoša tiesību norma nezaudē savu juridisko spēku – tā var tikt piemērota citu tiesisko strīdu ietvaros, ja administratīvā tiesa nepamana tās neatbilstību. Turklāt gadījumā, kad administratīvā tiesa patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles ietvaros nepiemēro konkrētu tiesību normu, ir neiespējama personas vērsšanās Satversmes tiesā, lai šo pretrunu novērstu. Proti tiesību normas

¹²³ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

¹²⁴ Turpat.

¹²⁵ Turpat.

nepiemērošana administratīvā procesa ietvaros visticamāk būs personai par labu. Savukārt, sasniegusi vēlamo rezultātu – savu tiesību vai tiesisko interešu nodrošināšanu – persona diez vai būs ieinteresēta tiesiskās kārtības labad tērēt savus resursus, lai vērstos Satversmes tiesā.

„Lai persona iesniegtu konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesā, nepietiek, ka tā ir iepazinusies ar tiesību aizsardzības iespējām. Personai aktīvi ir jādarbojas savu pamattiesību aizsardzībā un jāizmanto visas tiesību aizsardzības iespējas. „Izmantot” nozīmē ne tikai, piemēram, prasības pieteikuma iesniegšanu vispārējās kompetences tiesā. Personai ir jā sagaida arī šī procesa rezultāts – tiesas nolēmums – pozitīvs vai negatīvs, tātad, lai lieta vai „[...]” prasības pieteikums būtu izspriests”. Bez tam norāde par „visu” tiesību aizsardzības līdzekļu izmantošanu nozīmē, ka personai ir jāiziet visu tiesību aizsardzības līdzekļu ceļš līdz galam tajās robežās, kādas pieļauj spēkā esošie normatīvie akti. Ja persona iesniedz pieteikumu tiesā, tad parasti tai ir jāiziet viss iespējamais pārsūdzības ceļš, pat līdz kasācijas instancei.”¹²⁶ Līdz ar to, pat ja personai būtu šāda vēlme, tā nebūtu tiesīga vērsties Satversmes tiesā pēc tās tiesību aizskārums novēršanas administratīvā procesa ietvaros, jo, lai vērstos ar pieteikumu Satversmes tiesā, personai ir jāpamato, ka pastāv tās pamattiesību aizskārums un ka to nav izdevies novērst ar vispārējo tiesību aizsardzības līdzekļu palīdzību.¹²⁷ Ja administratīvā tiesa attiecīgo personas pamattiesību aizskārums jau ir novērsusi, protams, personai vairs nav tiesību vērsties Satversmes tiesā.

Administratīvā tiesa, pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 104.panta trešo daļu, var tikai nepiemērot tiesību normu konkrētā administratīvā procesa ietvaros, bet nevar ietekmēt tās spēkā esību kā tādu. Pieņemot spriedumu, kura ietvaros īstenota patstāvīga tiesību normu hierarhijas kontrole, administratīvā tiesa nav tiesīga atzīt tiesību normu par spēkā neesošu, kā to var izdarīt Satversmes tiesa. Tomēr, lai arī administratīvās tiesas īstenotā patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole tieši ietekmē vienīgi konkrēto administratīvo procesu, nevar apgalvot, ka tās īstenošanas rezultātā netiktu ietekmēta turpmākā par neatbilstošu atzītās tiesību normas piemērošana.

Proti, kā pamatoti norādījusi M. Borkoveca, Latvijas tiesību sistēmā nav atzīta saistoša precedentu jeb *stare decisis* doktrīna.¹²⁸ Taču Latvijas tiesību sistēmā ir atzīti tādi tiesību palīgavoti kā tiesu prakse un, kas ir īpaši nozīmīgi Administratīvā procesa likuma 104. panta trešās daļas kontekstā – judikatūra. Judikatūras kā būtiska tiesību palīgavota nozīme ir akcentēta tiesību zinātnē. „Judikatūra ļoti svarīgs tiesību avots Rietumu tiesību lokā. Romāņu-ģermāņu

¹²⁶ Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009. 173.lpp.

¹²⁷ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

¹²⁸ Borkoveca M. Tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā tiesā. Jurista Vārds, 2007. 27. marts, nr. 13. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/154949-tiesibu-normu-hierarhijas-kontrole-administrativaja-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]

tiesību grupā judikatūrai ir sekundāra tiesību avota raksturs, bet anglo sakšu tiesību grupā - primāra tiesību avota raksturs. Judikatūras atziņas ir orientēšanās līdzeklis tiesībās. [..] Judikatūras atziņas ir izmantojamas tiesību piemērošanā, konkretizējot nenoteiktus tiesību jēdzienus un ģenerālklauzulas. Tāpat arī judikatūras atziņas sekmē tiesību tālāku attīstību, kā arī aizpilda pozitīvā tiesību materiāla nepilnības. [..]Kontinentālajā Eiropā tiesas nolēmums neiegūst likuma normas spēku (likuma spēks tam ir tikai attiecībā uz konkrēto lietu), bet tas var tikt izmantots, izspriežot līdzīgus gadījumus. Ja tiesa atkāpjas no nodibinātās prakses, tad tiesnesim ir pienākums sniegt tam paskaidrojumu.”¹²⁹ Tieši judikatūra atklāj konkrēto piemērojamo tiesību normu saturu, izskaidro to tvērumu un tādējādi palīdz tiesību normu piemērotājiem turpmākajā praksē nonākt pie tiesiska un taisnīga tiesisko attiecību noregulējuma. Judikatūrai kā tiesību palīgavotam nav saistoša rakstura, un vēl jo vairāk šāda rakstura nav arī tiesu praksei.

Tomēr laika gaitā Latvijas tiesību zinātnē izpratne par tiesu atziņām judikatūrā ir gājusi soli tālāk – tiesību zinātnē ir atzīts, ka no judikatūras izriet jauns tiesību avotu veids, proti, tiesnešu tiesības. Tiesnešu tiesības ir obligāts tiesību avots, kuru tiesību normu piemērotājs nedrīkst ignorēt, citādi attiecīgais nolēmums nebūs tiesisks un taisnīgs.¹³⁰ „Tiesiskās sistēmas stabilitātes, kontinuitātes, tiesiskuma un vienlīdzības prasību dēļ tiesai ir pienākums sekot agrākām tiesnešu tiesībām, bet, no otras puses – taisnīguma nodrošināšanai un vienlīdzības principa negatīvās izpausmes dēļ tiesai ir pienākums noteiktos gadījumos no agrākām tiesnešu tiesībām atkāpties. Tādējādi saprātīgs pamatojums, izšķiroties par tiesnešu tiesību normas piemērošanu vai atkāpšanos no tās, rodams, katrā konkrētā gadījumā, atrisinot minēto vispārējo tiesību principu kolīziju.”¹³¹

Līdz ar to, resumējot visu iepriekš minēto, judikatūrai nav saistoša precedenta rakstura, tomēr tiesību piemērotājam vairumā gadījumu nāksies tai sekot, un tikai atsevišķos gadījumos, konstatējot judikatūras kļūdainību, tiesību piemērotājs no tās atkāpsies. Savukārt jebkura atkāpšanās tiesību normas piemērotājam ir īpaši jāpamato, ne vien pamatojot, kādēļ tiesību piemērotāja piedāvātā pieeja strīdus tiesību normu piemērošanā ir pareiza, bet arī jāpamato, ka līdzšinējā judikatūra strīdus tiesību normas piemērošanā ir nepareiza. Minētās atziņas attiecas ne vien uz tiesu nolēmumiem, ciktāl ar tiem tiek izskaidrots tiesību normu saturs, bet arī uz administratīvo tiesu īstenotās patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles rezultātiem.

Augstākā tiesa ir konsekventi piemērojusi tās iepriekš veiktās patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles rezultātā izdarītos secinājumus attiecībā uz konkrētu tiesību normu

¹²⁹ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 70.-71. lpp.

¹³⁰ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 302., 303., 305. lpp.

¹³¹ Turpat. 308.lpp.

atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai kā judikatūru. Piemēram, lietā Nr. SKA-278/2007 Augstākajai tiesai bija jāatbild uz procesa dalībnieka argumentu, ka lietā ir piemērojama Ministru kabineta 2001.gada 14.augusta noteikumu Nr. 374 „Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība”¹³² 17.³ un 38. punkts. Augstākā tiesa, atbildot uz šo argumentu, norādīja, ka, „kā atzinis Senāta Administratīvo lietu departaments, [pieteicēja norādītās] tiesību normas ir pretrunā Muitas likuma 168.pantam (sk. 2005.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-88 13.-14.punktu). Proti, Noteikumu Nr.374 17.³ un 38.punkts pretēji Muitas likuma regulējumam noteic, ka preču importa darījumu apliekamajā vērtībā iekļaujami arī iekšzemē sniegto transporta pakalpojumu izdevumi – neatkarīgi no tā, vai šie izdevumi ir vai nav nošķirti no pārējiem transporta pakalpojumu izdevumiem. Tādējādi Noteikumu Nr.374 17.3 un 38.punkts atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104.panta trešajai daļai nav piemērojams.”¹³³

Augstākā tiesa arī turpmāk savā praksē atsaukusies uz minēto Augstākās tiesas 2005. gada 12. aprīļa spriedumu,¹³⁴ piemēram, lietā Nr. SKA-23/2008, norādot: „Kā jau iepriekš atzinis Senāts, Noteikumu Nr.374 17.3 un 38.punkts ir pretrunā Muitas likuma 168.pantam (sk. 2005.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-88 13.-14.punktu). Proti, Noteikumu Nr.374 17.3 un 38.punkts pretēji Muitas likuma regulējumam noteic, ka preču importa darījumu apliekamajā vērtībā iekļaujami arī iekšzemē sniegto transporta pakalpojumu izdevumi – neatkarīgi no tā, vai šie izdevumi ir vai nav nošķirti no pārējiem transporta pakalpojumu izdevumiem. Tādējādi Noteikumu Nr.374 17.3 un 38.punkts atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104.panta trešajai daļai nav piemērojams.”¹³⁵

Judikatūras kā tiesību avota loma tiesību normu piemērošanā padara iespējamu, ka attiecīgā tiesību norma vairs netiek piemērota tiesisko attiecību noregulēšanai. Tomēr judikatūras saistošā spēka trūkums nozīmē, ka ar judikatūras palīdzību nav iespējams garantēt, ka par neatbilstošu atzītā tiesību norma pēc būtības tiek izslēgta no tiesību sistēmas. Tādēļ, lai atrisinātu šo problēmu, ir nepieciešama attiecīgo tiesību normu pieņemušā likumdevēja rīcība. Lai pievērstu likumdevēja uzmanību tiesību normu hierarhiskām pretrunām Administratīvā procesa likuma 104. panta trešās daļas trešais teikums paredz likumdevēja informēšanas pienākumu.

¹³² Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība: Ministru kabineta 2001.gada 14.augusta noteikumi Nr. 374. Latvijas Vēstnesis, 2001. 5. septembris, nr. 125.

¹³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 21. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-278/2007. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/5406.pdf> [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī. 15.2. punkts.

¹³⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA-88. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 13.-14. punkts.

¹³⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2008. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. SKA-23/2008. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/8734.pdf> [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī] 13. punkts.

3.3 Likumdevēja informēšanas pienākums

Neskatoties uz to, ka judikatūras konsekventa piemērošana ļauj samazināt risku, ka tiesisko attiecību atrisināšanai tiks piemērota tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām, nevar atstāt bez uzmanības, ka tiesību sistēmā turpina pastāvēt tāda tiesību norma, kurai tiek prezumēts juridiskais spēks, neskatoties uz to, ka patiesībā šā juridiskā spēka tai nemaz nevar būt. Protams, ikvienam tiesību normu piemērotājam ir jābūt pietiekami kompetentam un zinošam, un ideālā gadījumā visi tiesību normu piemērotāji neizbēgami nonāks pie vienāda secinājuma par konkrētas piemērojamās tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Tomēr realitātē nav iespējams, ka ikviens tiesību normu piemērotājs vienmēr ideāli vai pat pietiekamā līmenī pārzinās tiesību sistēmu un spēs pienācīgi izmantot juridiskās metodes. Tādēļ, neskatoties uz tiesu prakses un judikatūras ietekmi uz tiesību normu piemērotāju rīcību, saglabājas risks, ka praksē tiks piemērota par neatbilstošu atzītā tiesību norma un ka persona, attiecībā uz kuru tā piemērota, nepietiekamu zināšanu vai citu iemeslu (piemēram, vienkāršas nevēlēšanās) dēļ nemaz neapstrīdēs attiecīgo tiesību piemērošanas aktu. Tādējādi paliktu spēkā prettiesisks tiesību piemērošanas akts, kura kontroli tiesa nemaz nevarētu veikt.

Likumdevēja, precīzāk, patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles rezultātā nepiemērotās tiesību normas izdevējas institūcijas informēšanas pienākums tika iekļauts Administratīvā procesa likuma 104. panta trešajā daļā kā tās trešais teikums 2006. gadā ar attiecīgajiem Administratīvā procesa likuma grozījumiem.¹³⁶ Ar šo grozījumu spēkā stāšanos administratīvajām tiesām tika uzlikts papildu pienākums pēc patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas informēt tiesību normas izdevēju un Tieslietu ministriju par konkrētās tiesību normas nepiemērošanu administratīvajā lietā. Priekšlikums papildināt Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu ar šo tiesību normu nāca no Saeimas Juridiskās komisijas,¹³⁷ un, lai arī tam nav pievienota anotācija, likumdevēja nolūks, pieņemot šo tiesību normu, acīmredzami izriet no pašas tiesību normas teksta – veicināt aktīvu rīcību no nepiemērotās tiesību normas pieņēmējas puses, lai tas, izmantojot tam piešķirtās tiesības pieņemt tiesību normas, novērstu radušos situāciju, kad spēkā ir tāda tiesību norma, kurai pēc būtības nevarētu būt juridiskais spēks.

Tomēr šāds instruments nevar būt līdz galam efektīvs – pat ja tiesību normas izdevējs ir informēts par tiesību normas hierarhisko neatbilstību, tas nenozīmē, ka viņš uzreiz rīkosies un

¹³⁶ Grozījumi Administratīvā procesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 15. novembris, nr. 183 (3551).

¹³⁷ Likumprojekta „Grozījumi Administratīvā procesa likumā” 2. lasījuma priekšlikumu tabula. Pieejams:http://saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP1651_2.htm [aplūkots 02.04.2017.]

to novērsīs. Jāņem vērā, ka citi tiesību normu piemērotāji, iespējams, nemaz neuzzinās par šo konkrēto gadījumu, kad administratīvā tiesa atzinusi kādu tiesību normu par nepiemērojamu, un turpinās to piemērot savā praksē, radot arvien jaunus personu tiesību aizskārumus. Proti, problēmu rada arī tas, ka dažkārt tiesu nolēmumi, kuros īstenota patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole, nemaz netiek publicēti. Savukārt tie nolēmumi, kas tiek publicēti, vispirms iziet anonimizēšanas procesu, kas savukārt prasa laiku – laiku, kura ietvaros tiesību norma joprojām tiek piemērota. Tomēr arī tad, ja attiecīgais nolēmums ir publicēts, to būs nepieciešams atrast starp visiem pārējiem publicētajiem tiesu nolēmumiem, kas var sagādāt objektīvas grūtības. Tiesību normu piemērotājs būtu spiests iet cauri ikvienam tiesas nolēmumam, kurā ir pieminēta Administratīvā procesa likuma 104. panta trešā daļa, un pārbaudīt, vai viņa piemērojamā tiesību norma nav atzīta par nepiemērojamu.

Lai novērstu šādus gadījumus, autora ieskatā, būtu nepieciešams papildināt Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu ar ceturto teikumu šādā redakcijā: „Spēkā stājušos nolēmumu, ar kuru tiesa atzinusi tiesību normu par nepiemērojamu administratīvajā procesā, nekavējoties publicē oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” un Augstākās tiesas mājaslapā.” Ar šādu regulējumu tiktu nodrošināta paredzamība, proti, ka ikviens gadījums, kad tiesa atzīst tiesību normu par nepiemērojamu, nonāks tiesību normu piemērotāju uzmanības lokā. Tādējādi arī iekams institūcija, kas pieņēmusi attiecīgo tiesību normu, izdarīs nepieciešamos grozījumus, tiesību normu piemērotāji varēs ņemt vērā administratīvās tiesas izdarītos secinājumus un veikt tiesību normu hierarhijas kontroli (tiesas) vai attiecīgi informēt tiesu par šādu neatbilstību (iestādes kā administratīvā procesa dalībnieki).

4. INICIĒJOŠĀ TIESĪBU NORMU HIERARHIJAS KONTROLE

4.1 Pieteikuma iesniegšana Satversmes tiesā

Administratīvā tiesa var vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā, ja ir ievērotas vairākas formālas prasības, kas attiecībā uz tiesas, tai skaitā administratīvās tiesas, pieteikumu noteiktas Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta otrajā un trešajā daļā.¹³⁸ No Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta otrās daļas izriet, ka tiesas pieteikumam ir jābūt motivēta lēmuma veidā. Lai arī Administratīvā procesa likuma 286. panta pirmajā daļā¹³⁹ ir noteiktas tiesas lēmuma formai izvirzāmās prasības, tai skaitā prasība iekļaut tajā lēmuma motīvus, tiesas ieskatam ir atstāts jautājums par lēmuma motivācijas saturu. Lai noskaidrotu, pie kādiem motivācijas principiem tiesas pieturas, un attiecīgi izdarītu secinājumus par to, kādam jābūt administratīvās tiesas pieteikumam Satversmes tiesai, tika analizēti Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieņemtie lēmumi par vēšanos Satversmes tiesā.

Šā pētījuma ietvaros tika analizēti visi Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta lēmumi par pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesai. Šie lēmumi aptver laika periodu no 2006. gada līdz šā pētījuma izstrādes brīdim. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments uz pētījuma izstrādes brīdi ir iesniedzis Satversmes tiesai 31 pieteikumu.¹⁴⁰ No Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta prakses izriet, ka lēmumā par vēšanos Satversmes tiesā administratīvā tiesa vairumā gadījumu formāli atrunā savas tiesības atbilstoši Administratīvā procesa likuma 104. panta otrajai daļai vērsties Satversmes tiesā. Papildus tiesa mēdz formāli konstatēt, ka konkrētajā administratīvajā procesā ir piemērota vai piemērojama noteikta tiesību norma. Šī argumentācijas daļa ir raksturīga lielākajai Augstākās tiesas lēmumu par vēšanos Satversmes tiesā daļai. Šo daļu var nodēvēt par nosacītu motivācijas ievaddaļu – tiesa konstatē, ka ir ievēroti formālie priekšnoteikumi, lai varētu tikt īstenota iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.

Savukārt motivācija daļā par tiesību normas atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai mēdz atšķirties. Kopumā autors konstatēja, ka Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikumu argumentācijai ir divi galvenie veidi. Pirmkārt, motivācija mēdz būt secīgi izkārtota, ņemot vērā Satversmes tiesas spriedumu motivācijas struktūru – Satversmes tiesas praksē nostiprināto personas pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes testu, izvērtējot, „1) vai pamattiesību ierobežojums noteikts ar likumu; 2) vai ierobežojumam ir

¹³⁸ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

¹³⁹ Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.

¹⁴⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumu arhīvs. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

legitīms mērķis; 3) vai ierobežojums atbilst samērīguma principam jeb vai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi ar ierobežojuma legītīmo mērķi.”¹⁴¹ un vienlīdzības principa pārkāpuma konstatēšanas metodoloģiju.¹⁴² Savukārt, otrkārt, motivācija mēdz būt vispārīgu apsvērumu formā – tajā nav saskatāms iepriekš minētais secīgais argumentu izklāsts. Šajos gadījumos Augstākā tiesa uzreiz ķeras pie šaubu avota, vienīgi atrunājot to, kā izpaužas Augstākās tiesas šaubas par izvērtējamās tiesību normas neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai pēc būtības, pamatojot vēršanos Satversmes tiesā nevis ar konkrētiem apgalvojumiem par tiesību nomas satversmību, bet drīzāk ar saviem apsvērumiem par konkrētajā gadījumā būtiskiem apstākļiem, kuriem ir nozīme, nosakot, vai izvērtējamā tiesību norma atbilst Satversmei.

Motivāciju, kas formulēta līdzīgi Satversmes tiesas sprieduma motivācijai, Augstākā tiesa, piemēram, izmantojusi savā 2010. gada 1. jūlija lēmumā lietā Nr. SKA-315/2010.¹⁴³ Ar šo lēmumu Augstākā tiesa nolēma vērsties Satversmes tiesā, apstrīdot likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 16.punkta 1.apakšpunkta¹⁴⁴ daļā, kas noteic invaliditātes pensijas pārrēķina formulu invaliditātes grupas maiņas gadījumā, ja invaliditātes pensijas saņēmējs līdz invaliditātes grupas maiņai bija darba ņēmējs un veica sociālās iemaksas, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109.pantam.¹⁴⁵ Pamatodama apstrīdētās tiesību normas neatbilstību minētajai Satversmes normai, Augstākā tiesa vispirms noskaidroja abu tiesību normu saturu, veicot to iztulkošanu. Pēc tam, atsaucoties uz Satversmes tiesas praksi par vienlīdzības principa pārkāpuma izvērtējuma metodoloģiju, Augstākā tiesa secīgi izvērtēja, vai ir konstatējamas tādas personas vai personu grupas, kas atrodas vienādos vai salīdzināmos apstākļos, vai apstrīdētā tiesību norma paredz atšķirīgu attieksmi pret šīm personām un vai šāda attieksme ir objektīvi un saprātīgi pamatota (vai tai ir legītīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips).¹⁴⁶

Turpretim apsvērumu motivācija ir ietverta, piemēram, Augstākās tiesas 2011. gada 16. decembra lēmumā lietā Nr. SKA-261/2011.¹⁴⁷ Ar šo lēmumu Augstākā tiesa apstrīdēja

¹⁴¹ Balodis K. Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2016. 24. maijs, nr. 21. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268646-pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]

¹⁴² Piem., Par likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 13. panta pirmās daļas 2. punkta vārdu „līdz 1996. gada 1. janvārim” un 13. panta pirmās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01. Latvijas Vēstnesis, 2007. 14. jūnijs, nr. 95. 11. punkts.

¹⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 23. marta lēmums lietā Nr. SKA-168/2012. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

¹⁴⁴ Par valsts pensijām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 23. novembris, nr. 182.

¹⁴⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

¹⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 23. marta lēmums lietā Nr. SKA-168/2012. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 15.-19. punkts.

¹⁴⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. SKA-261/2011. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 7.-19. punkts.

Atkritumu apsaimniekošanas likuma pārejas noteikumu 12.punkta,¹⁴⁸ ciktāl tas attiecas uz tādiem pašvaldības un sadzīves atkritumu apsaimniekotāja līgumiem par sadzīves atkritumu savākšanu, pārvadāšanu, pārkraušanu un uzglabāšanu, kas noslēgti, nepiemērojot normatīvos aktus par publisko iepirkumu vai neatbilstoši normatīvajiem aktiem par publisko iepirkumu, atbilstību Satversmes 1.pantam.¹⁴⁹ Šā pieteikuma ietvaros Augstākās tiesas motivācijā nav saskatāma konkrēta argumentācijas secība – Augstākā tiesa noskaidroja izvērtējamās un attiecīgās augstāka juridiskā spēka tiesību normas saturu un brīvā formā izklāstīja savus apsvērumus par to, kādā veidā Augstākās tiesas ieskatā izvērtējamā tiesību norma pārkāpj Satversmes 1. pantā ietvertu tiesiskās paļāvības principu.

Šo motivācijas formu pielietojums Augstākās tiesas pieteikumu ietvaros nav pilnībā konsekvents. Kopumā no visiem šā pētījuma ietvaros analizētajiem Augstākās tiesas pieteikumiem 12 pieteikumi saturēja Satversmes tiesas spriedumam līdzīgu, bet 16 – apsvērumu motivāciju, savukārt divos gadījumos motivācija bija jaukta. Vairumā gadījumu motivācijas formas izvēle Augstākās tiesas praksē bija atkarīga no tā, kāda ir augstāka juridiskā spēka tiesību norma. Protī, Augstākā tiesa vairumā gadījumu izvēlējusies veidot motivāciju pēc Satversmes tiesas sprieduma parauga gadījumos, kad attiecīgā augstāka juridiskā spēka tiesību norma ir personas pamattiesību norma, bet apsvērumu motivāciju – kad augstāka juridiskā spēka tiesību norma ir citas Satversmes norma (visbiežāk Satversmes 1. pants, bet atsevišķos gadījumos arī Satversmes 2. un 64. pants).¹⁵⁰ Protams, bija arī izņēmumi, kad augstāka juridiskā spēka tiesību norma bija pamattiesību norma, bet lēmums par vēršanos Satversmes tiesā saturēja apsvērumu motivāciju. Piemēram, Augstākās tiesas 2011.gada 11.novembra lēmumā lietā Nr. SKA-771/2011¹⁵¹ Augstākā tiesa apstrīdēja Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 92. panta trešajam teikumam. Lai arī Satversmes 92. panta trešais teikums nosaka personas pamattiesības uz taisnīgu atlīdzinājumu, Augstākā tiesa šā pieteikuma ietvaros neveica izvērtējumu par to, vai konkrētais personas pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un, vai tam ir leģitīms mērķis, kā arī neanalizēja atsevišķus tā samērīguma elementus. Augstākā tiesa vienīgi pamatoja, kādēļ tās ieskatā izvērtējamā tiesību norma neļauj pilnvērtīgi izspriest pieteicēja prasījumu par atlīdzinājumu.¹⁵²

¹⁴⁸ Atkritumu apsaimniekošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. 17. novembris, nr. 183.

¹⁴⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.

¹⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumu arhīvs. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

¹⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 11. novembra lēmums lietā Nr. SKA-711/2011. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

¹⁵² Turpat. 9.-15. punkts.

Arī, piemēram, savā 2010. gada 31. marta lēmumā lietā Nr. SKA-119/2010 Augstākā tiesa apstrīdēja likuma „Grozījumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”” 9.panta daļas,¹⁵³ ar kuru likuma „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos” 10.panta pirmās daļas 1.punkts izteikts citā redakcijā, atbilstību Satversmes 91.pantam. Šajā lēmumā Augstākā tiesa, noskaidrojusi izvērtējamās un augstāka juridiskā spēka tiesību normas saturu, brīvā formā izklāstīja savus apsvērumus par to, kā izvērtējamā tiesību norma rada nevienlīdzīgu attieksmi pret divām personu grupām.¹⁵⁴

Tāpat ir arī izņēmuma gadījumi, kad motivācija veidota kā Satversmes tiesas sprieduma motivācija gadījumā, ja augstāka juridiskā spēka tiesību norma nebija pamattiesību norma. Piemēram, 2012. gada 31. augusta lēmumā par pieteikuma iesniegšanu Satversmes tiesai lietā Nr. SKA-666/2012 Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments izmantoja Satversmes tiesas nolēmumam līdzīgu motivācijas struktūru, lai arī attiecīgā augstāka juridiskā spēka tiesību norma bija Satversmes 1. pants.¹⁵⁵

Skatot visus Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikumus hronoloģiski, ir secināms, ka agrākie Augstākās tiesas pieteikumi, kas tika sagatavoti pirms 2009. gada, saturēja vienīgi apsvērumu motivāciju neatkarīgi no tā, vai attiecīgā augstāka juridiskā spēka tiesību norma bija Satversmes 8. nodaļas vai citas Satversmes nodaļas norma. Savukārt, sākot ar 2009. gadu, ir novērojama Augstākās tiesas pieteikumu motivācijas formas maiņa, arvien biežāk parādoties Satversmes tiesas spriedumam līdzīgiem pieteikumiem. Visticamāk agrākie Augstākās tiesas pieteikumi Satversmes tiesai nebija veidoti pēc Satversmes tiesas sprieduma parauga tikai tā iemesla dēļ, ka Augstākajai tiesai vēl nebija pietiekami plašas pieredzes ar vēršanos Satversmes tiesā – līdz 2009. gadam Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments iesniedza Satversmes tiesai vien četrus pieteikumus.¹⁵⁶ Savukārt, sākot ar 2009. gadu, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta praksē nostiprinājās dominējošā pieeja, atbilstoši kurai, ja Satversmes norma, atbilstība kurai būtu izvērtējama, ir pamattiesību norma, motivācija vienmēr būs Satversmes tiesas sprieduma formā, bet, ja augstāka juridiskā spēka tiesību norma nav pamattiesību norma – apsvērumu formā.

Tas, kāda motivācijas forma ir izvēlēta, autora ieskatā ir atkarīgs no tā, cik sarežģīta ir konkrētā lieta un cik pārliecināts ir tiesnesis par paša konstatēto tiesību normas hierarhisko neatbilstību. Proti, kā iepriekš minēts, divi no tiesību normu hierarhijas kontroles

¹⁵³ Grozījumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 28. jūnijs, nr. 103.

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 31. marta lēmums lietā Nr. SKA-119/2010. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 7.-13. punkts.

¹⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 31. augusta lēmums lietā Nr. SKA-666/2012. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā. 6.-17. punkts.

¹⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumu arhīvs. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

priekšnoteikumiem ir, pirmkārt, nepārprotamas tiesību normu hierarhiskas pretrunas konstatēšana, kuru, otrkārt, nav iespējams novērst, pielietojot juridiskās metodes. No tā izriet, ka pēc būtības, lai īstenoto tiesību normu hierarhijas kontroli, tiesai vienmēr ir patstāvīgi pilnīgi jāatrisina attiecīgā tiesību normu kolīzija un nepārprotami jāsecina izvērtējamās tiesību normas neatbilstība. Tas nozīmē, ka, īstenojot iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, administratīvajai tiesai pirms vēršanās Satversmes tiesā faktiski ir patstāvīgi jāizspriež jautājums par tiesību normas atbilstību Satversmei vai citai attiecīgajai konstitucionāla ranga tiesību normai, un tā rezultātā izdarītie secinājumi ir jāatspoguļo savā pieteikumā. Citiem vārdiem, iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesai, administratīvajai tiesai ir nevis jā sagatavo lēmums, kurā pausti vienīgi apsvērumi par to, kādēļ, iespējams, izvērtējamā tiesību norma ir neatbilstoša, bet faktiski jā sagatavo Satversmes tiesas sprieduma „melnraksts”, patstāvīgi atrisinot konstatēto tiesību normu hierarhisko neatbilstību.

Tas savukārt nozīmē, ka, sagatavojot pieteikumu Satversmes tiesai, administratīvajai tiesai ir vienmēr jāievēro Satversmes tiesas praksē nostiprinātā metodoloģija, saskaņā ar kuru tiek vērtēta tiesību normu atbilstība attiecīgajai Satversmes vai citai konstitucionāla ranga vai starptautisko tiesību normai, protams, ja Satversmes tiesa šādu metodoloģiju ir iedibinājusi (piemēram, iepriekš minētais pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes tests, vienlīdzības principa pārkāpuma konstatēšanas metodoloģija). Savukārt, ja attiecībā uz atbilstības vērtējumu konkrētai augstāka juridiskā spēka tiesību normai arī Satversmes tiesas praksē nav iedibināta konkrēta metodoloģija, un tiek izmantota apsvērumu motivācija, pamatota būtu apsvērumu motivācijas izmantošana arī attiecīgajā administratīvās tiesas pieteikumā.

Minētais ļauj secināt, ka tajos gadījumos, kad Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta pieteikuma motivācija ir veidota pēc Satversmes tiesas sprieduma formas, tiesa bija spējīga viennozīmīgi secināt, ka izvērtējamā tiesību norma neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Turpretim tas, ka Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments izmantoja apsvērumu motivāciju, lai arī Satversmes tiesas praksē bija iedibināta konkrēta metodoloģija atbilstības attiecīgajai augstāka juridiskā spēka tiesību normai izvērtēšanai, liecina, ka šajos gadījumos Augstākās tiesas Administratīvo lietu departaments, visticamāk, nevarēja nonākt pie viennozīmīga secinājuma par izvērtējamās tiesību normas atbilstību.

Tam par iemeslu varētu būt atšķirība starp vienkāršām un sarežģītām lietām. Proti, ja lieta ir vienkārša un izvērtējamās tiesību normas neatbilstība ir acīmredzama, grūtības nesagādā arī pieteikuma sastādīšana Satversmes tiesas sprieduma formā. Turpretim, ja lieta ir sarežģīta, tāda, kas pieprasa izdarīt komplicētus vērtību spriedumus, no kuriem neviens nav acīmredzami pareizāks par citiem, Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta spēja pilnīgi un detalizēti pārbaudīt izvērtējamās tiesību normas atbilstību un attiecīgi sagatavot pieteikumu

sprieduma „melnraksta” formā būs ierobežota, it īpaši ņemot vērā, ka tiesību normu hierarhijas kontrole, kā iepriekš minēts, ir vienīgi pakārtota administratīvo tiesu funkcija. Šādā gadījumā, autora ieskatā, pamatota būtu vērtību spriedumu izdarīšanas atstāšana Satversmes tiesas ziņā.

4.2 Tiesības viena pieteikuma ietvaros apstrīdēt vairākas tiesību normas.

Atsevišķas analīzes vērtas ir administratīvo tiesu tiesības apstrīdēt vairākas tiesību normas viena pieteikuma ietvaros. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta ceturto daļu tiesa var iesniegt pieteikumu, vienlaikus apstrīdot vairākas tiesību normas.¹⁵⁷ Arī citi Satversmes tiesas likuma 17. panta subjekti ir tiesīgi iesniegt pieteikumu par vairāku tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas 1. un 2. punktu pieteikums par vairāku tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai ir pieļaujams vienīgi tad, tiek apstrīdētās zemāka juridiskā spēka tiesību normas ir ar dažādu juridisko spēku, un viena tiesību norma izriet no citas, vai tad, ja tiek apstrīdēta konkrētas institūcijas izdoto tiesību normu atbilstība, ja pamats šo tiesību normu apstrīdēšanai ir nevis šo tiesību normu saturs, bet to pieņemšanas procedūras pārkāpums.

Likumdevēja izvēlētais Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas formulējums imperatīvi noteic vienīgi divus gadījumus, kad būtu pieļaujama vairāku tiesību normu apstrīdēšana viena pieteikuma ietvaros, Satversmes tiesas praksē attīstītais papildu gadījums, kad tas būtu pieļaujams, nerada pretrunas ar Satversmes tiesas likuma sistēmu un likumdevēja vēsturisko gribu. Proti, Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas 1. un 2. punkta formulējums ļauj izsecināt, ka likumdevēja nodoms bija pieļaut vairāku tiesību normu apstrīdēšanu vienā pieteikumā, ja Satversmes tiesai tādā gadījumā pēc būtības ir jāizskata tikai viens jautājums.

Ir būtiski, ka abi šie gadījumi ir formāli – to iestāšanās nav atkarīga no apstrīdēto tiesību normu satura pēc būtības. Ja ir apstrīdētas divas tiesību normas, no kurām pirmā ir ar augstāku juridisko spēku, bet otrā ir pieņemta saskaņā ar jeb izriet no pirmās tiesību normas, Satversmes tiesai pietiek atzīt par neatbilstošu vienīgi pirmo tiesību normu, lai tai pakārtotā tiesību norma automātiski varētu tikt atzīta par neatbilstošu un spēkā neesošu. Šāda vienkāršota tiesību normas atzīšana par spēkā neesošu ir pieļaujama tieši tiesību sistēmas hierarhiskās struktūras dēļ. Ciktāl tiesību norma caur tiesību normu „koku” nav savienota ar pamatnormu un tai trūkst juridiskā spēka, juridisko spēku automātiski zaudē arī citas no šīs tiesību normas izrietošas vēl

¹⁵⁷ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

zemāka juridiskā spēka tiesību normas, tāpat kā atmirst lapas uz atmirstoša koka zara. Līdzīgi, ja vairākas vienas institūcijas izdotas tiesību normas ir apstrīdētas sakarā ar konkrētu tiesību normu pieņemšanas procesuālu pārkāpumu, Satversmes tiesai pietiek konstatēt šo pārkāpumu, lai atzītu, ka ikvienai tiesību normai, kuras pieņemšanas procesu ietekmēja šis pārkāpums, nav juridiskā spēka.

Papildus, neskatoties uz kategorisko Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas formulējumu, Satversmes tiesa savā praksē ir pieļāvusi vairāku tiesību normu apstrīdēšanu arī citā gadījumā, tomēr ievērojot likumdevēja vēsturisko gribu efektīvizēt Satversmes tiesas procesu, – novērst gadījumus, kad Satversmes tiesa būtu spiesta veikt vienu un to pašu tiesību jautājumu izsvēršanu vairāku atsevišķu procesu ietvaros. Satversmes tiesas praksē ir atzīts, ka, ņemot vērā Satversmes tiesas procesa ekonomijas principu, atsevišķos gadījumos viena pieteikuma ietvaros var apstrīdēt arī vairāku normatīvo aktu normas, kas regulē savstarpēji cieši saistītus tiesību jautājumus.¹⁵⁸ Būtiski, ka šis izņēmuma gadījums, atšķirībā no likumdevēja noteiktajiem, ir nevis formāls, bet materiāls. Proti, elements, kas savstarpēji sasaista apstrīdētās tiesību normas atbilstoši Satversmes tiesas praksē noteiktajam kritērijam izriet tieši no šo tiesību normu satura un tvēruma, proti, vairākas tiesību normas pēc būtības veido vienu tiesību institūtu vai ir pieņemtas vienas tiesību normu „paketes” ietvaros. Šāds gadījums ir, piemēram, lieta Nr. 2015-03-01, kas tika ierosināta par 2014.gada 25.septembra likuma „Grozījumi Maksātspējas likumā” 2.panta un 2014.gada 30.oktobra likuma „Grozījumi likumā „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.pantam un 106.panta pirmajam teikumam.¹⁵⁹ Abas minētā pieteikuma ietvaros apstrīdētās tiesību normas ietilpa tiesību normu kopumā sakarā ar valsts amatpersonas statusa piešķiršanu maksātspējas administratoriem.

Tātad Satversmes tiesas likuma regulējums un arī Satversmes tiesas prakse liecina, ka vairāku tiesību normu apstrīdēšana viena pieteikuma ietvaros vispārīgi ir pieļaujama vienīgi tad, ja tā atvieglo Satversmes tiesas darbību, ļaujot Satversmes tiesai viena procesa ietvaros atzīt tiesību normas par spēkā neesošām „vairumā” – atrisināt vienu tiesību jautājumu, kas saistīts ar tiesību normu formālo vai materiālo spēkā esamību, un tādējādi atzīt par spēkā neesošām uzreiz vairākas tiesību normas, kuru juridiskā spēka esība ir atkarīga no atbildes uz šo tiesību jautājumu.

¹⁵⁸ Piem., Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2017. gada 4. janvāra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/01/2017-01-01_Lemums_ierosinasana-1.pdf [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 16. janvāra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-03-01_Lemums_ierosinasana.pdf [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]

Tiesu, tai skaitā administratīvo tiesu, iniciējošās tiesību normu hierarhijas kontroles tiesības savukārt paredz izņēmumu no šā principa. Tiesām atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta ceturtajai daļai¹⁶⁰ piešķirtās tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā par vairāku tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, ir piešķirtas ar pilnīgi atšķirīgu mērķi – ietaupīt nevis Satversmes tiesas, bet pieteikuma iesniedzējas tiesas resursus. Tiesas, atšķirībā no citiem Satversmes tiesas procesa subjektiem, var viena pieteikuma ietvaros apstrīdēt vairākas tiesību normas, kurām nav saturiskas saiknes (piemēram, materiālo tiesību normu, kas regulē administratīvā procesa dalībnieku tiesiskās attiecības, un procesuālo tiesību normu, kas nosaka lietas izskatīšanas kārtību). Tiesa, nebūtu patiess apgalvojums, ka starp šīm tiesību normām nav nekādas saiknes. Viena tiesas pieteikuma ietvaros vienlaikus apstrīdamas sistēmiski nesaistītas tiesību normas vienojošs elements vienmēr būs konkrētais tiesvedības process vispārējās jurisdikcijas vai administratīvajā tiesā – visas apstrīdētās tiesību normas ir jāpiemēro, lai tiesvedības procesā atrisinātu tiesisko strīdu, un attiecīgais administratīvais process arī ir tas elements, kas veido tiesību normu ciešo saikni.

Turklāt nekas neliedz tiesām kombinēt minētos izņēmuma noteikumus, kas pieļauj vairāku tiesību normu apstrīdēšanu vienā pieteikumā Satversmes tiesai. Tiesa varētu iesniegt pieteikumu Satversmes tiesai, apstrīdot vairāku tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai, pamatojoties gan uz vispārējo regulējumu par vairāku tiesību normu apstrīdēšanas pieļaujamību, gan uz vienīgi tiesām paredzētajām izņēmuma tiesībām. Piemēram, tiesa varētu iesniegt Satversmes tiesai pieteikumu, kā apstrīdētās tiesību normas norādot tiesvedības procesā piemērojamo materiālo tiesību normu „A” kopsakarā ar tiesību normu „B”, ar kuru tiesību normai „A” ir cieša sistēmiskā saikne (piemēram, abas tiesību normas regulē vienu un to pašu tiesību institūtu), kā arī apstrīdot ar tiesību normām „A” un „B” sistēmiski nesaistītas procesuālo tiesību normas „C” un „D”.

Šāds pieteikums uz šā pētījuma izstrādes brīdi tomēr ir tikai hipotētisks – Satversmes tiesas praksē nav atrodams neviens pieteikums, kura ietvaros administratīvās tiesas būtu apstrīdējušas vairākas sistēmiski pilnīgi nesaistītas tiesību normas, nemaz nerunājot par iepriekš aprakstīto kombinēto pieteikumu.

¹⁶⁰ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Tiesību normu hierarhijas kontroles jēdziens sevī ietver divus tiesību normu hierarhijas kontroles veidus atkarībā no tās īstenošanas formas – patstāvīgo tiesību normu hierarhijas kontroli, kad institūcija ir kompetenta patstāvīgi izvērtēt tiesību normas hierarhisko atbilstību un pieņemt lēmumu par tiesību normas spēkā esību vai vismaz piemērojamību, un iniciējošo tiesību normu hierarhijas kontroli, kad institūcija ir tiesīga vienīgi lūgt attiecīgo kompetento institūciju veikt šādu izvērtējumu.
2. Ja Ministru kabinets, pašvaldība vai autonoma institūcija ir pilnvarota pieņemt tiesību normas tādā jautājumā, kuru atbilstoši Satversmes 64. pantam tā būtu tiesīga noregulēt, attiecīgā pilnvarojuma pārsniegšanas gadījumā pretruna rodas tieši starp izpildvaras institūcijas pieņemto tiesību normu un attiecīgo pilnvarojošo likuma normu. Šāda tiesību normu pretruna administratīvajām tiesām būtu jārisina patstāvīgās tiesību normu hierarhijas kontroles ietvaros.
3. Ja izpildvaras institūcijas noteikumu norma atbilst likumā noteiktajam pilnvarojumam, taču izpildvaras institūcijas tiesību normas regulējums ietucas likumdevēja kompetencē, tādēļ, ka likumdevējs ir devis izpildvaras institūcijai pārāk plašu pilnvarojumu, pretruna rodas tieši starp izpildvaras institūcijas pieņemto tiesību normu un Satversmes 64. pantu. Līdz ar to šādā gadījumā administratīvajām tiesām būtu jāīsteno iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.
4. Pastāv šādi tiesību normu hierarhijas kontroles īstenošanas priekšnoteikumi
 - 1) Tiesību normu hierarhijas kontrole tiek īstenojot tiesas spriešanas funkciju (izšķirot strīdu pēc būtības vai izlemjot procesuālu jautājumu, kura izlemšana savukārt ir nepieciešama strīda tiesiskai izšķiršanai);
 - 2) Izvērtējamo tiesību normu ir nepieciešams piemērot, lai atrisinātu administratīvā procesa pamatā esošo strīdu pēc būtības vai atrisinātu attiecīgo procesuālo jautājumu, vai arī attiecīgā tiesību norma jau tikusi piemērota administratīvajā procesā, un ir jāizvērtē tās piemērošanas tiesiskums;
 - 3) Ir konstatēta pretruna starp izvērtējamo tiesību normu un augstāka juridiskā spēka tiesību normu;
 - 4) Šo pretrunu nav iespējams novērst ar juridisko metožu palīdzību.
5. Administratīvās tiesas var patstāvīgi konstatēt tiesību normas formālo neatbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību norma gadījumā, ja 1) izvērtējamās tiesību normas pieņemšanas

- procesā ir pieļauts procesuāls pārkāpums, kas ietekmē tās juridisko spēku vai 2) ja izvērtējamā tiesību norma nav likumā noteiktajā kārtībā izsludināta.
6. Gadījumā, ja tiesību norma ir neskaidra, ir nepieciešams izvērtēt tās atbilstību tieši Satversmes 1. pantam. Līdz ar to gadījumā, ja piemērojamā tiesību norma ir neskaidra, administratīvajai tiesai būtu jāīsteno iniciējošā tiesību normu hierarhijas kontrole.
 7. Patstāvīgā tiesību normu hierarhijas kontrole nevar tikt īstenota, ja attiecīgā likuma norma, kurai neatbilst Ministru kabineta noteikumu vai pašvaldības saistošie noteikumi, ir tiesību norma, kurā ir nostiprināts vispārējais tiesību princips.
 8. Būtu nepieciešams papildināt Administratīvā procesa likuma 104. panta trešo daļu ar ceturto teikumu šādā redakcijā: „Spēkā stājušos nolēmumu, ar kuru tiesa atzinusi tiesību normu par nepiemērojamu administratīvajā procesā, nekavējoties publicē oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” un Augstākās tiesas mājaslapā.” Ar šādu regulējumu tiktu nodrošināts, ka arī iekams institūcija, kas pieņēmusi attiecīgo tiesību normu, izdarīs nepieciešamos grozījumus, tiesību normu piemērotāji varēs izvairīties no augstāka juridiskā spēka tiesību normai neatbilstošas tiesību normas piemērošanas.
 9. Tas, kāda tiesas pieteikuma Satversmes tiesai motivācijas forma ir izvēlēta, ir atkarīgs no tā, cik sarežģīta ir konkrētā lieta un cik pārliecināts ir tiesnesis par paša konstatēto tiesību normas hierarhisko neatbilstību.
 10. Iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesai, administratīvajai tiesai ir nevis jā sagatavo lēmums, kurā pausti vienīgi apsvērumi par to, kādēļ, iespējams, izvērtējamā tiesību norma ir neatbilstoša, bet faktiski jā sagatavo Satversmes tiesas sprieduma „melnraksts”, patstāvīgi atrisinot konstatēto tiesību normu hierarhisko neatbilstību.
 11. Ja lieta ir vienkārša un izvērtējamās tiesību normas neatbilstība ir acīmredzama, grūtības nesagādā arī pieteikuma sastādīšana Satversmes tiesas sprieduma formā. Turpretim, ja lieta ir sarežģīta, tāda, kas pieprasa izdarīt komplicētus vērtību spriedumus, no kuriem neviens nav acīmredzami pareizāks par citiem, tiesas spēja pilnīgi un detalizēti pārbaudīt izvērtējamās tiesību normas atbilstību un attiecīgi sagatavot pieteikumu sprieduma „melnraksta” formā būs ierobežota.
 12. Viena tiesas pieteikuma ietvaros vienlaikus apstrīdamas sistēmiski nesaistītas tiesību normas vienojošs elements vienmēr būs konkrētais tiesvedības process vispārējās jurisdikcijas vai administratīvajā tiesā – visas apstrīdētās tiesību normas ir jāpiemēro, lai tiesvedības procesā atrisinātu tiesisko strīdu, un attiecīgais administratīvais process arī ir tas elements, kas veido tiesību normu ciešo saikni.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Balodis K. Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes izvērtēšana Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2016. 24. maijs, nr. 21. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/268646-pamattiesibu-ierobezojuma-konstitucionalitates-izvertesana-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]
2. Balodis R., Kārkliņa A., Danovskis E. Latvijas konstitucionālo un administratīvo tiesību attīstība pēc neatkarības atjaunošanas. Juridiskā zinātne, 2012. nr. 3. 41.-104.lpp.
3. Borkoveca M. Tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā tiesā. Jurista Vārds, 2007. 27. marts, nr. 13. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/154949-tiesibu-normu-hierarhijas-kontrole-administrativaja-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]
4. Endziņš A. Par tiesas pieteikumu Satversmes tiesā. Jurista Vārds, 2002. 10. septembris, nr. 18. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/66142-par-tiesas-pieteikumu-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]
5. Iljanova D. Tiesību normu un principu kolīzija. Grām: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums Dr. habil. iur. prof. Edgara Melķiša zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003. 96. – 109. lpp.
6. Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rakstu krājums Dr. iur. I. Ziemeles zinātniskā redakcijā. Rīga: Izglītības soļi, 2000. 241.-292. lpp.
7. Levits E. Normatīvo tiesību aktu demokrātiskā leģitīmācija un deleģētā likumdošana: teorētiskie pamati. Likums un Tiesības, 2002, 4. sējums, nr. 9. 261.-268.lpp
8. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: Zv. adv. Jānis Neimanis, 2004. 214 lpp.
9. Neimanis J. Pārbaudei nododamās normas nozīme lietas izskatīšanā un uzskats par normas neatbilstību satversmei: novērtējuma kritēriji un pamatojuma plašums. Augstākās tiesas biļetens, 2011. Maijs, nr. 2. 20.-22. lpp.
10. Pastars E. Prasījuma robežu ievērošana Satversmes tiesā. Jurista vārds, 2007. 31. jūlijs, nr. 31. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc/161058-prasijuma-robezu-ieverosana-satversmes-tiesa/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]
11. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 448 lpp.
12. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevska izdevums, 2015. 176 lpp.

13. Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009. 280 lpp.
14. Rodiņa A., Spale A. Latvijas Republikas Satversmes 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Aut.kol. prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 119.-152. lpp.
15. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 368 lpp.
16. Vaivodis K. Objektīvās izmeklēšanas princips. Grām: Administratīvais process tiesā. Aut. kol. Dr. iur. J. Briedes vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2008. 260.-283. lpp.
17. Vīksna E. Normatīvo tiesību aktu satversmības kontrole Latvijā (1918-1934). Jurista Vārds, 2014. 12. augusts, nr. 31. 20.-24. lpp.
18. Кельзен Г. Чистое учение о праве. 2-е изд. Санкт-Петербург.: ООО Издательский Дом «Алеф-Пресс», 2015. 542 с.
19. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 1997. 13. jūnijs, nr. 143/144.
20. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1. jūlijs, nr. 43.
21. Civillikums: LR likums. Valdības Vēstnesis, 1937. 20. februāris, nr. 41.
22. Latvijas Soduzpildes kodekss: LR likums. Ziņotājs, 1971. 1. janvāris, nr. 1.
23. Zemesgrāmatu likums: LR likums. Ziņotājs, 1993. 29. aprīlis, nr. 16/17.
24. Par valsts pensijām: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 23. novembris, nr. 182.
25. Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14. jūnijs, nr. 103.
26. Par nekustamā īpašuma nodokli: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1997. 17. jūnijs, nr. 145/147.
27. Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3. novembris, nr. 326/330.
28. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 14. novembris, Nr. 164.
29. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 21. jūnijs, nr. 94.
30. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11. maijs, nr. 74.
31. Grozījumi Administratīvā procesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 15. novembris, nr. 183 (3551).
32. Grozījumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2007. 28. jūnijs, nr. 103.

33. Atkritumu apsaimniekošanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2010. 17. novembris, nr. 183.
34. Likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” normu piemērošanas kārtība: Ministru kabineta 2001.gada 14.augusta noteikumi Nr. 374. Latvijas Vēstnesis, 2001. 5. septembris, nr. 125.
35. Eiropas Savienības Tiesas 2012.gada 18.oktobra spriedums lietā: C-525/11 Mednis. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CJ0525> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī] p. 23., 24.
36. Par Aizsargjoslu likuma 36. panta otrās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 2. marta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2015. 4. marts, nr. 45.
37. Par Ministru kabineta 2004. gada 22. aprīļa noteikumu Nr. 417 "Grozījumi Ministru kabineta 2002. gada 19. februāra noteikumos Nr. 74 "Notiesāto darba samaksas kārtība brīvības atņemšanas iestādēs"" atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 107. pantam un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra spriedums lietā Nr. 2005-03-0306. Latvijas Vēstnesis, 2005. 25. novembris, nr. 189.
38. Par Limbažu pilsētas domes 2006. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 4 “Limbažu pilsētas teritorijas plānojuma grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi” plānojuma, ar kuru zemes gabals Cēsu ielā 24 iekļauts Limbažu pilsētas teritorijas izmantošanas un nekustamo īpašumu lietošanas mērķu grupas dabas pamatnes teritorijas vai brīvās izbūves teritorijas mežaparku un parku teritorijā, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā Nr. 2006-38-03. Latvijas Vēstnesis, 2007. 28. aprīlis, nr. 70.
39. Par likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 13. panta pirmās daļas 2. punkta vārdu „līdz 1996. gada 1. janvārim” un 13. panta pirmās daļas 3. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija spriedums lietā Nr. 2007-01-01. Latvijas Vēstnesis, 2007. 14. jūnijs, nr. 95.
40. Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 116. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Satversmes tiesas 2010. gada 8. jūnija lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-115-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 11. jūnijs, nr. 93.

41. Par likuma "Par nodokļiem un nodevām" 16. panta 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 105. pantam: Latvijas Republikas Satversmes 2010. gada 19. jūnija spriedums lietā Nr. 2010-02-01. Latvijas Vēstnesis, 2010. 28. jūnijs, nr. 100.
42. Par Ministru kabineta 2007. gada 6. marta noteikumu Nr. 173 „Transportlīdzekļu vadītāja kvalifikācijas iegūšanas, transportlīdzekļu vadīšanas tiesību iegūšanas un atjaunošanas kārtība un vadītāja apliecības izsniegšanas, apmaiņas un atjaunošanas kārtība” 40. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 2010-40-03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 13. janvāris, nr. 7.
43. Par Ministru kabineta 2007. gada 6. marta noteikumu Nr. 173 „Transportlīdzekļu vadītāja kvalifikācijas iegūšanas, transportlīdzekļu vadīšanas tiesību iegūšanas un atjaunošanas kārtība un vadītāja apliecības izsniegšanas, apmaiņas un atjaunošanas kārtība” 40. punkta pirmā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra spriedums lietā Nr. 2010 40 03. Latvijas Vēstnesis, 2011. 13. janvāris, nr. 7.
44. Par likuma „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 9. panta pirmās daļas 19. punkta „c” apakšpunkta (2001. gada 22. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2011. gada 13. decembra lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2011-15-01. Latvijas Vēstnesis, 2011. 15. decembris, nr. 197.
45. Par likuma „Par valsts budžetu 2011. gadam” apakšprogrammas 23.00.00 atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7. februāris, nr. 21.
46. Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija spriedums lietā Nr. 2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012. 7. jūnijs, nr. 89.
47. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 16. janvāra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2015-03-01_Lemums_ierosinasana.pdf [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]
48. Par Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumu nr. 262 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību” 100. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 64. pantam: Latvijas

- Republikas Satversmes tiesas 2015. gada 14. oktobra spriedums lietā Nr. 2015-05-03. Latvijas Vēstnesis, 2015. 15. oktobris, nr. 202.
49. Par Latvijas Bankas 2014. gada 15. septembra noteikumu Nr. 141 „Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības, veicot ārvalstu valūtu skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu” 19. un 20. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 64. pantam, kā arī 91. panta pirmajam teikumam: Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2016. gada 2. marta spriedums lietā Nr. 2015-11-03. Latvijas Vēstnesis, 2016. 4. marts, nr. 45.
50. Latvijas Republikas Satversmes tiesas kolēģijas 2016. gada 3. marta lēmums par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr. 23/2016). Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/decisions/kolegijas-2016-gada-3-marta-lemums-pieteikums-nr-232016/> [aplūkots 2017. gada 19. aprīlī]
51. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2017. gada 4. janvāra lēmums par lietas ierosināšanu. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2017/01/2017-01-01_Lemums_ierosinasana-1.pdf [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]
52. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2005. gada 12. aprīļa spriedums lietā Nr. SKA-88. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
53. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 21. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-278/2007. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/5406.pdf> [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī]
54. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007. gada 9. jūlija spriedums lietā Nr. SKA-346/2007. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2007/ad090707.doc [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī]
55. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2008. gada 7. februāra spriedums lietā Nr. SKA-23/2008. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/8734.pdf> [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]
56. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2008. gada 30. jūlija spriedums lietā Nr. SKA-461/2008. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
57. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2009. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. SKA-347/2009. Pieejams:

- <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/15495.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]
58. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 31. marta lēmums lietā Nr. SKA-119/2010. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
59. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 12. aprīļa lēmums lietā Nr. SKA-11/2010. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
60. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 11. novembra lēmums lietā Nr. SKA-711/2011. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
61. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2011. gada 16. decembra lēmums lietā Nr. SKA-261/2011. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
62. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 23. marta lēmums lietā Nr. SKA-168/2012. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
63. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 22. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-219/2012. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/121961.pdf> [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī]
64. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 31. augusta lēmums lietā Nr. SKA-666/2012. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
65. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2012. gada 16. novembra spriedums lietā Nr. SKA-555/2012. Pieejams: at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2012/555-ska-2012.doc [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī]
66. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2014. gada 19. decembra lēmums lietā Nr. SKA-797/2014. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
67. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2015. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. SKA-724/2015. Nav publicēts. Pieejams Augstākajā tiesā.
68. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2017. gada 27. janvāra lēmums lietā Nr. SKA-694/2017. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

69. Administratīvās apgabaltiesas 2010. gada 11. maija spriedums lietā Nr. A42581707.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/18322.pdf> [aplūkots 2017. gada 15. aprīlī]
70. Administratīvās apgabaltiesas 2013. gada 13. jūnija spriedums lietā Nr. A42925509.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/127916.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]
71. Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. A42642008.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/17785.pdf> [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī]
72. Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 5. augusta lēmums lietā Nr. A420700810. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
73. Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 11. oktobra spriedums lietā Nr. A42721208. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
74. Administratīvās rajona tiesas 2010. gada 13. decembra lēmums par administratīvā akta darbības apturēšanu lietā Nr. A420781610. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.
75. Administratīvās rajona tiesas 2011. gada 17. augusta spriedums lietā Nr. A421010709.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/23786.pdf> [aplūkots 2017. gada 18. aprīlī]
76. Administratīvās rajona tiesas 2013. gada 21. marta spriedums lietā Nr. A420838110.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/128976.pdf> [aplūkots 2017. gada 17. aprīlī]
77. Likumprojekta „Grozījumi Administratīvā procesa likumā” 2. lasījuma priekšlikumu tabula. Pieejams: http://saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP1651_2.htm [aplūkots 02.04.2017.]
78. Latvijas Republikas 8. Saeimas Juridiskās komisijas 2003. gada 10. decembra sēdes protokols nr. 136. Nav publicēts. Pieejams Latvijas Republikas Saeimas arhīvā.
79. Tiesu prakses vispārīgums. Pieteikuma nepieņemšana vai tiesvedības izbeigšana lietā sakarā ar to, ka pieteikumu iesniegusi persona, kurai nav šādu tiesību. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa. 2006. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2016/2-pieteik_nepienemsana-2006.doc [aplūkots 2017. gada 16. aprīlī]
80. Latvijas Republikas Augstākās tiesas nolēmumu arhīvs. Nav publicēts, pieejams Latvijas Republikas Augstākajā tiesā.

81. Satversmes tiesas ierosināto un izskatīto lietu datubāze. Pieejama:
<http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/> [aplūkota 2017. gada 18. aprīlī]

Maģistra darbs „Tiesību normu hierarhijas kontrole administratīvajā procesā tiesā”
izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Andris Pumpiņš

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: docents Dr. iur. Jānis Pleps

21.04.2017.

Recenzents:

Darbs iesniegts Juridiskās fakultātes Tiesību teorijas un vēstures katedrā 21.04.2017.

Studiju metodiķe

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____._____. prot. Nr. ____

Komisijas sekretāre: